

45

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΟΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΚΗΔΕΙΑΝ ΤΙΝΩΝ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΑΠ' ΑΜΒΩΝΟΣ

ΛΟΓΟΙ

ΚΑΙ Ο ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

τὴν 25 μαρτίου 1861.

Μεγάλων συμβάντων μικρὰ ἀνάμνησις.

Ἑκδοσις Δευτέρα.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 420).

1862.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

ΟΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΚΗΔΕΙΑΝ ΤΙΝΩΝ ΕΠΙΖΗΣΑΝΤΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΑΠ' ΑΜΒΩΝΟΣ

ΛΟΓΟΙ,

ΚΑΙ Ο ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

τὴν 25 Μαρτίου 1861.

Μεγάλων συμβάντων μικρὰ ἀνάμνησις.

Ἐκδοσις Δευτέρα.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 420).

1862.

ENTRANCE EXAMINATIONS

1901

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

ALL RIGHTS RESERVED

AND ALL OTHER RIGHTS OF THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

1901

1901

ENTRANCE EXAMINATIONS

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

1901

Ἀναγνώστα!

Ἐκδίδων τοὺς ἀνά χειῖρας λόγους ἠθέλησα νὰ διατηρήσω τὸ γνήσιον αὐτῶν ὕφος· τούτου χάριν τοὺς τυπὼν ὅπως τοὺς ἀπήγγειλα.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκδόσεως ἔχει τι καλόν· δεικνύει ὁποίας μεταβολὰς ὑπέστη ἡ ἐν κοινῇ χρήσει γλῶσσα ἀπὸ τοῦ 1824, καθ' ὃν καιρὸν ἀπηγγέλθη ὁ πρῶτος λόγος μέχρι τοῦ 1861, καθ' ὃν ἀπηγγέλθη ὁ τελευταῖος.

Ἐν Ἀθήναις, 1862.

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

τῆς ἐν Παρισίοις τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς
ἐπαναστάσεως λόγων ἐκδόσεως.

Ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος ἦτον πόλεμος τυραννομένων κατὰ τυραννούντων· πόλεμος χριστιανῶν κατὰ ἀσεβῶν· πόλεμος ἰθαγενῶν κατὰ ἀλλοφύλων· πόλεμος ἐξευγενισμοῦ κατὰ βαρβαρότητας. Ἀλλ' ἡ ἀκαταμάχητος ἰσχὺς τοῦ μαχομένου Ἑλλήνος Χριστιανοῦ ἦτον ἡ πίστις του καὶ ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀδιάσειστος ἐλπίς τοῦ.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ῥήτωρ ὅτε ὑπὸ τὴν κλαγγὴν τῶν ὀπλῶν αὐτοεσχεδίαζε τοὺς δημοσιευομένους τούτους λόγους. Ἵνα δὲ κρίνῃ ὀρθῶς ὁ ἀναγνώστης, ὅς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐλέγοντο εἰς ἐκκλησιαστικὰς τελετάς· διὰ τοῦτο φέρουν καὶ χαρακτῆρα πολιτικὸν καὶ θρησκευτικόν.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

*Εἰς τὸν Λόρδον Νοὴλ Μπάϋρων ἐκφωνηθεὶς ἐν Με-
σολογγίῳ τῇ 10 Ἀπριλίου 1824.*

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθρήνητον δυσ-
τύχημα! ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ὁ λαὸς τῆς πο-
λύπαθης Ἑλλάδος, ὅλος χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχ-
θηκεν εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἐπίσημον τοῦτον
ἄνδρα, καὶ σήμερον, ὅλος θλίψις καὶ κατήφεια, κατα-
βρέχει τὸ νεκρικόν του κρεβάτι μὲ πικρότατα δά-
κρυα καὶ ὀδύρεται ἀπαρηγόρητα. Ὁ γλυκύτατος
χαιρετισμὸς, ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ, ἔγινεν ἄχαρις
τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κάθε Ἑλ-
ληνος Χριστιανοῦ, καὶ ἀπαντῶντας ὁ ἓνας τὸν ἄλ-
λον, πρὶν τοῦ εὐχηθῇ ταῖς καλαῖς ἐορταῖς, ἐρω-
τοῦσε « Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος; » χιλιάδες ἄν-
θρωποι, συναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον
φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω
ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεώς μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυ-
νάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐ-
λευθερωτὴν τοῦ παντός διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συναγω-
νιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατόν νὰ μὴ συντριβῇ ἡ καρδιά
ὅλων; νὰ μὴ καταπικρανθοῦν ὅλων τὰ χεῖλη; εὐρέ-
θηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος
εἰς περισσότερην χρεῖαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν

ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πολυθρήνητος Μυλὸρδ Μπαίρων ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι; καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζὴ μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ πλουσιοπάροχόν του χέρι ταῖς δεινόταταις χρεαίαις μας, χρεαίαις ὅπου ἡ πτωχεία μας ταῖς ἄφηνεν ἀδιόρθωταις; πόσα ἄλλα καλὰ, πολὺ ἀκόμῃ μεγαλῆτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα; καὶ σήμερον, ἀλοίμονον!, σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ ταῖς ἐλπίδαίς μας!

Ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εὐρώπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας; τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπεὶδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἐξοικονομοῦσε μὲ μόνὰ τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τούτων. Ἀλλὰ, ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο διὰ ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσεν, ὅχι, δι' αὐτόν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ νὰ ὑπερασπίζεται πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ὅπου καὶ ἂν τὰ ἐβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ὅσους ἡξεύρουν νὰ τὰ διαβάσουν, ὅχι μόνον τί εἶναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ ᾔηται καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ ᾔηται ὁ ἄνθρωπος, εἶδε τὸν ἐξαχρεωμένον, τὸν ἀλυσσοδεμένον ἄνθρωπον

τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρισθῇ νὰ συντρίψῃ ταῖς φρικταῖς ἀλυσαῖς του καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ἀλύσων του νὰ κάμῃ κοφτερά σπαθιά διὰ νὰ ξαναποχτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἄρπαξεν ἡ βία· εἶδε καὶ ἄφησεν ὅλαις ταῖς πνευματικαῖς καὶ σωματικαῖς ἀπόλαυσαις τῆς Εὐρώπης καὶ ἤλθε νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μαζὴ μας, συναγωνιζόμενος ὅχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὁποῖον δὲν ἐλυπήθηκεν, ὅχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὁποίας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθί του ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἤλθεν, εἰς ἓνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ συντριβῇ ὅλων μας ἡ καρδιά διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τοιούτου ἀνδρός; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησιν του ὡς γενικὴν στέρησιν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους;

Ἀλλὰ ἕως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἶδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πλούσιον, τὸν ἀνδρεῖον ἄνθρωπον, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἶδατε τὸν εὐεργέτην· τοῦτο φθάνει βέβαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα· δὲν φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει, διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὁποίου κλαίωμεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητα, εἶναι ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ εἶδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. Ἡ εὐρυχωρία τοῦ πνεύματός του, καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας του

δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπρὰ πλήν κοι-
νὰ ἔχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας· ἔπια-
σε νέον δρόμον, δρόμον τὸν ὁποῖον ἡ γεροντι-
κὴ πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμῃ νὰ
κλείσῃ εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην· ἀλλὰ ὅσω ζοῦν
τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσω ζῇ ὁ κό-
σμος, θὰ μείνῃ πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός,
ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δρόμος
ἀληθινῆς δόξας. Ἐδῶ παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ
σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μέγας ἐν-
θουσιασμός, ὅπου πάντοτε ἐμπνευσεν εἰς τὴν καρ-
δίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ
τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπὸ ἄλ-
λην φοράν. Ἐγκωμίασε καὶ ἐγκωμιάζει τὸν ποιητὴν
τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εὐρώπη καὶ θὰ τὸν
ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἐπειδὴ ἐγεννήθηκε διὰ
ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἕνας ἄλλος συλλογισμὸς μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν
νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὀρθὸς καὶ ἀληθινὸς ὅσον
προσαρμοσμένος εἰς τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος
μας· ἀκούσατε, Ἕλληνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν
συλλογισμὸν, ἐπειδὴ θέλω νὰ γενῇ καὶ συλλογισμὸς
ἐδικὸς σας καὶ συλλογισμὸς παντοτεινός.

Πολλὰ ἐστάθησαν τὰ λαμπρὰ ἔθνη εἰς τὸν κό-
σμον, ἀλλὰ ὀλιγώταται αἱ ἐποχαὶς τῆς ἀληθινῆς
των λαμπρότητος· ἓνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζο-
μαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅλου τοῦ λαμπροῦ κό-
σμου, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἐδίσταζεν, ἂν ποτὲ ἡμ-

πορῇ νὰ φανῇ καὶ αὐτός ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. "Όλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἔπесαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλλιτέρευσαν, κάποτε ἐχειροτέρευσαν· πουμενὰ ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκληρωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ῥιζωμένους ἀπὸ αἰῶνας εἰς αὐτό τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκληθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ του· ἰδοὺ τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα· ναί, εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα φαίνεται. Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος καὶ χάνει τὸν δισταγμὸν του, τὸ βλέπει ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῇ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦμεν ἀγαπητοί μου Ἕλληνες! ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδὴ, καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρατήρησεν ὁ μέγας νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυθρηνητοῦ Μπαίρων, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀθάνατὴν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων. Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλαις ἐπανάστασις εἰς ταῖς

ἡμέραις του; καμμίαν ὁμως δὲν ἀκολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικὸς ὁ χαρακτήρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἀξία δόξα διὰ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον δοξολογοῦν ὅλα τὰ σοφὰ στόματα. Βλέπετε, ὦ Ἕλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἔμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα περασμένη; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλόανθρωποι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν ὅλοι μακρόθεν, ὅλοι σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχώνουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξαν σας καὶ ἦλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζὶ σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπρότατην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα πόσῃ χαρὰν αἰσθάνθηκεν ἡ φιλελληνικὴ του καρδιά, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραψεν; Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἤγουν εἰς τὴν στιγμὴν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰωνιότης δείχνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐρισκόμενον εἰς τὰ ὅρια τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν λέγω ὅλος ὁ ὁρατὸς κόσμος φαίνεται ἓνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδυναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὴν στιγ-

μὴν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς ἀφίνωντας τὸν κόσμον ὅλον, ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μοναχὰ δύο ὀνόματα, τῆς μονάκριβης καὶ πολυαγαπημένης του κόρης, καὶ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα, βαθυὰ ριζωμένα εἰς τὰ σπλάγχνα του, μήτε ἡ στιγμή τοῦ θανάτου δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὰ ἐξαλείψῃ· Κόρη μου εἶπεν, Ἑλλάς εἶπε, καὶ ἡ φωνή του ἔλειψε!! ποία Ἑλληνικὴ καρδιά νὰ μὴ συντρίβεται ὅσαις φοραῖς ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυά μας, ἐπειδὴ εἶναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του· ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι' αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια καὶ χωρισμένος ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ παρατηρεῖ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἀνοιξεν ἡ ἀρετὴ του. Αὐτὴν καὶ μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ταῖς εὐεργεσίαις του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς ταῖς ταλαιπωρίαις του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολύτιμης ζωῆς του. Ὅταν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ἡ δύναμὶς σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυντρίψῃ τὰ χέρια ὁποῦ μᾶς ἄλυσόδεναν, τὰ χέρια ὁποῦ ἄρπαζαν ἀπὸ ταῖς ἀγκάλαις μας τοὺς ἀδελφοὺς, τὰ τέχνα, τὴν κατὰστασίν μας, τότε θὰ χαρῇ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του· ναι, εἰς τὴν μακαρίαν ἐκεί-

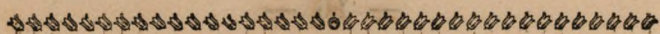
νην ὥραν τοῦ εὐτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων
σας ὁ ἀρχιερεὺς θ' ἀπλόνει τὴν ἱεράν του καὶ ἐλεύ-
θερην δεξιάν καὶ θὰ εὐλογεῖ καὶ ἀγιάζει τὸν πολυ-
ένδοξον τάφον του· τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπα-
θὶ ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἵματα βαμμένον θὰ τὸν στο-
λίζει μὲ δάφναις, ὁ πολιτικὸς μὲ ἐγκώμια, ὁ ποιη-
τὴς γυρμένος εἰς τὴν ἀρμονικώτατην ταφόπετράν
του θὰ γίνεται ποιητικώτερος· τότε ἀνθοστεφανωμέ-
ναις αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μαγευτικὴν ὥ-
ραιότητα τῶν ὁποίων ἔψαλεν ὁ πολυένδοξος συμπο-
λίτης μας Μπαίρων εἰς πολλά του ποιήματα, τότε τὰ
ῥαῖά μας τέχνα, χωρὶς πλεόν νὰ φοβοῦνται νὰ μο-
λυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας,
θὰ σταίνουν χορὸν τριγύρω τοῦ τάφου του, τραγου-
δοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὅποια μὲ τόσῃ
χάριν καὶ ἀλήθειαν ὁ ποιητὴς τοῦ αἰῶνός μας ἔψαλεν.

Ἀλλὰ ποία ιδέα λυπηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν
νοῦν; μὲ ἐπλάνεσεν ἡ φαντασία μου· ἐνόμισα ὅτι
βλέπω ὅσα ἡ καρδία μου ἐπιθυμεῖ· ὑπόθεσα εὐλο-
γίαις ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χο-
ροὺς τριγύρω τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλ-
λάδος· ἀλλὰ ὁ τάφος αὐτοῦ δὲν θὰ ἔχει μέσα του
τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου! ἄδειος
θὰ μένη ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγαις ἡμέραις ἀ-
κόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας
πατρίδος του, δὲν παραδίδεται εἰς ταῖς ἀγκάλας τῆς
μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν ἡ γέν-
νησίς του.

Αἱ ἐδικαῖς σου ἀγκάλαις, ἀκριβή του καὶ πολυά-
γαπητὴ κόρη, αἱ ἐδικαῖς σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ
δάκρυα τὰ ἐδικά σου θὰ παρηγορήσουν τὸν σωμα-
τοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν
Ἑλλήνων θὰ χύνονται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην
τοῦ πνεύμονός του καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς Ἑλ-
λάδος, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τά-
φος του. Καθὼς εἰς αὐταῖς ταῖς ὕστεριναῖς στιγ-
μαῖς τῆς ζωῆς του ἐσέ καὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχεν εἰς
τὴν καρδίαν του καὶ εἰς τὰ χεῖλη του, δίκαιον ἦτον
καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ
μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. Ἡ πα-
τρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφιγκταγκαλιᾷ, ὡς
σύμβολον τῆς ἀγάπης του, τὸν πνεύμονά του δέ-
ξει καὶ σὺ, γλυκύτατε καρπὲ τῆς καρδίας τοῦ ἀπο-
θανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν καρδίαν του, τὰ
ἐντόσθιά του· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἡ Ἑλλάς ὅλη μαυ-
ροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ
μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν, τὴν πολιτικὴν καὶ
στρατιωτικὴν τιμὴν καὶ παράταξιν καὶ μὲ ὅλον τὸ
πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγιτῶν καὶ
ὁμογενῶν του Ἑλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφα-
νωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της, παρηγορημένα
μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ ταῖς θεόδεκταις
εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιε-
πισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας
τοῦ γένους, Κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος
ἀγίου ἐπισκόπου, Κυρίου Ἰωσήφ καὶ ὅλου τοῦ κλή-

ρου. Μάθε, εὐγενέστατη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἐδάσταξαν εἰς τοὺς ὤμους τοὺς καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· χιλιάδες Ἕλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν τὰ ἐδιάβαιναν, καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅπου ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους, ἦσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ὥσάν νὰ ἤθελαν νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅπου τοὺς ἄρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν εἰς τὴν μέσσην, μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὸν ὦμον, καὶ ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου περικυκλόνουν τὸ νεκρικόν του κρεβάτι καὶ ὀρχίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ ταῖς θυσίαις τοῦ πατρός σου, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ πατηθῇ ἀπὸ βάρβαρον καὶ τυραννικόν ποδᾶρι ὁ τόπος, ὅπου εὐρίσκονται ἀπομεινάρια του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὑψίστου ἀντιβοᾷ ὅλος ὕμνους, ὅλος ἰκεσίαις διὰ νὰ κατευοδοθοῦν τὰ σεβάσματα λείψανά του εἰς τὴν πατρικὴν του γῆν, καὶ νὰ ἀναπαυθῇ ἡ ψυχὴ του ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται.

ΛΟΓΟΣ

*Ἐκφωνηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τὴν 19 Μαΐου 1825, καθ' ἣν
ἐκηρύχθη ἀμνηστεια παρόντων ὄλων τῶν μελῶν τῆς
Κυβερνήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἀμνηστευθέντων καὶ πλή-
θους λαοῦ.*

Φαίνεται μοι νῦν βλέπω σήμερον τὴν ἀξιοδάκρυ-
την ἐκείνην σκηνήν, εἰς τὴν ὁποίαν λέγει ἡ Γραφή
ὅτι εὗρέθη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ οἱ πρεσβύτεροι
τοῦ λαοῦ, ὅταν τὸ Ἰσραηλιτικὸν στρατόπεδον ἐχαλά-
σθη καὶ ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν ἀλλόφυλον ἐχθρὸν εἰς τὴν
πόλιν Γαζ, ὅταν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀπροσδοκίτου
συμφορᾶς ἐπτοήθη, κατὰ τὴν φράσιν τῆς Γραφῆς,
ἡ καρδία τοῦ λαοῦ καὶ ἐγένετο ὥσπερ
ὑδωρ, ὅταν ὁ Ἰησοῦς, εἰς σημεῖον λύπης, ἔσχισεν
ὁ ἴδιος τὰ φορέματά του, ἔπεσε πρὸς μὺττα αὐτὸς
καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως
τὸ βράδυ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ ἔβαλαν χῶμα
εἰς τὴν κεφαλὴν των διὰ τὴν ἀνέλπιστην ἐκείνην
καταστροφὴν καὶ τὸν καταδιωγμὸν τοῦ Ἰσραηλι-
τικοῦ λαοῦ. Καὶ διέρρηξεν Ἰησοῦς (τὴν ἡ-
μέραν ἐκείνην) τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἔπε-
σεν Ἰησοῦς εἰς τὴν γῆν ἐπὶ πρόσωπον ἑναν-
τι κιθωτοῦ Κυρίου ἕως ἐσπέρας αὐτὸς καὶ
οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ καὶ ἐπεβάλοντο
χοῦν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν.

Τέτοια εἶναι θέβαια καὶ τὴν σήμερον ἡ περίστασις τοῦ νέου Ἰσραηλικοῦ λαοῦ, τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος· παντοῦ κατήφεια! παντοῦ θλίψις! παντοῦ φόβος καὶ δειλία! καὶ ἐπτοήθη ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ καὶ ἐγένετο ὥσπερ ὕδωρ.

Πίπτει τὸ ἔμπροσθεν τοῦ Νεοκάστρου νησι, ἡ Σφακτηρία, καὶ πύπτουν μὲ αὐτὸ ἐνδοξα θύματα τῆς πατρίδος τόσοι δυνατοὶ ἐν πολέμῳ· δειλιᾷ τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον δι' αὐτὸ τὸ ἀπροσδόκητον δυστύχημα· ἀφίνεται ἔρημος ὁ παλαιὸς Ναβαρῖνος, καὶ τὸ Νεόκαστρον, τὸ ἴδιον Νεόκαστρον, γίνεται βραβεῖον τοῦ νικητικοῦ ξίφους τοῦ Αἰγυπτίου ἐχθροῦ· αὐτὰ ἔπαθεν εἰς ὀλίγων διάστημα ἡμερῶν ἡ Ἑλλάς, καὶ ἰδοὺ ἐπτοήθη ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ καὶ ἐγένετο ὥσπερ ὕδωρ.

Ἀλλὰ διατί ἐδυστύχησαν οἱ κατὰ τὴν Γαῖ ἔνοπλοι Ἰσραηλῖται, οἱ ἄλλοτε νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι; διατί οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων τὰ ἀνδραγαθήματα ἐξέπληξαν ὅλον τὸν κόσμον, ἔπιαν τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον τῆς πτώσεως τοῦ Νεοκάστρου; τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ μᾶς τὸ λέγει· ὅτι ἐπλημμέλησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πλημμέλειαν μεγάλην.

Καὶ ποίαν ἄλλην πλημμέλειαν, ἀγαπήτοί μου Ἕλληνες, ποίαν ἄλλην μεγαλήτερον πλημμέλειαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τῆς πατρίδος, ἐνώπιον ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν πλημμέλειαν τῶν διχονοιῶν καὶ τῶν σκανδάλων, ὅπου ἐκορυφώθησαν

τὴν σήμερον εἰς ὅλην τὴν πολυπαθὴ Ἑλλάδα;...

Κινδυνεύει ἡ πατρίς· ὅλοι τὸ βλέπομεν, ὅλοι τὸ φωνάζομεν· καὶ δὲν κινδυνεύει βέβαια διότι δὲν ἔχει στρατεύματα καὶ φιλοκίνδυνα καὶ ἐμπειροπόλεμα· καὶ δὲν κινδυνεύει διατὶ δὲν ἔχει χρηματικούς πόρους· κινδυνεύει ἡ δυστυχισμένη πατρίς, διότι ὁ ζῆλος τοῦ λαοῦ ἐσβύσθη, καὶ ἐσβύσθη (φρίττω ὅταν τὸ συλλογίζομαι) ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους· κινδυνεύει ἡ πατρίς, διότι τὰ φιλοκίνδυνα καὶ ἐμπειροπόλεμα στρατεύματα παραλύθησαν, καὶ παραλύθησαν, ἀλλοίμονον! ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀποκαταστήσαμεν τὸ δυστυχισμένον ἔθνος παίγιον τῶν παθῶν μας· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ κλείσωμεν τὰς δεινάς του καὶ παλαιωμένας πληγὰς, τοῦ ἀνοίξαμεν νέας καὶ βαρυτέρας· ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ τὸ ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας καὶ εὐδαιμονίας τὸ ἐφέραμεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Καὶ τοῦτο διατί; διότι ἡ φιλαρχία πολιορκεῖ τὸν νοῦν μας, ὁ φθόνος καὶ τὸ ἐμφύλιον μῖσος κατατρώγει τὰ σπλάγχνα μας, ἡ ἰδιοτέλεια ὀδηγεῖ τὰ ἔργα μας, αἱ σκευωρίαι καὶ τὰ διαβούλια εἶναι ἡ πολιτικὴ μας....

Ἀλλὰ ἕως πότε, ἀδελφοί μου, νὰ τυφλώττωμεν; ἕως πότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἐθελοκαχῶμεν; ἕως πότε νὰ δίδωμεν ἡμεῖς τὸ κοφτερώτατον σπαθὶ τῶν ἀγρίων παθῶν μας εἰς τὰ χέρια τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου μας; Καταβοοῦν ἐναντίον μας τόσα σεβάσματα

κορμιὰ κειτόμενα ἄταφα, γυμνὰ καὶ κατασπαραγμένα εἰς τὸ νησί τῆς Σφακτηρίας· καταβοοῦν ἑναντίον μας τὰ αἵματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ πατρίδος· τίς ὠφέλεια, φωνάζουν τὰ ἱερά αὐτὰ σφάγια, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; διατί ἀφήσαμεν χήρας τὰς γυναῖκάς μας, ὀρφανὰ τὰ τέκνα μας, ἀπαρηγορήτους τοὺς συγγενεῖς μας; διατί τὰ ὄρνεα νὰ καταφάγουν τὰς σάρκας μας ὅπου ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀφήσαμεν ἀτάφους εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης; τάχα διὰ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν αἰσχρὰν δουλείαν τῶν παθῶν σας τὴν γῆν ὅπου ἐλευθέρωσεν ὁ θάνατός μας, ὅπου ποτίζουν ὀλοένα τὰ πικρὰ δάκρυα τῶν γυναικῶν μας καὶ τῶν τέκνων μας; Ἀχ! διὰ τοὺς οἰκτερισμοὺς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁλος ἀγάπη, διὰ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία εἶναι ὅλη ἀρετὴ, ἃς καθαρίσωμεν τὴν ψυχὴν μας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ἀπὸ τὸν ῥύπον τῆς διχονοίας, ἃς θάψωμεν εἰς τὸν τάφον τῆς λησμονησίας τὰ ἄγρια καὶ ἀνόητα πάθη μας, ἃς πλύνωμεν τὰς μολυσμένες καρδίας μας εἰς τὸ ἱερὸν λουτρὸν τῆς ἀγάπης, ὁ πατριωτισμὸς ἃς λαμπρύνῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὸν θολωμένον νοῦν μας, ἡ εἰλικρίνεια ἃς βασιλεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν μας, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ σύμπνοια ἃς πορευῶνται ὡς νεφέλη πυρὸς ὅλων τῶν βουλῶν μας καὶ ὅλων τῶν ἔργων μας.

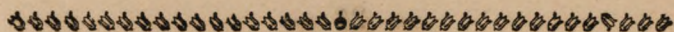
Εἰς σὰς τώρα τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου, εἰς ἐσὰς στρέφω τὸν λόγον μου· ἕως πότε, ἀδελφοὶ Πε-

λοποννήσιοι, ἀκίνητοι θὰ ὑποφέρετε τὸν βάρβαρον ἐχθρόν νὰ ἐμφωλεύῃ εἰς τὴν γλυκυτάτην πατρίδα σας; ἕως πότε θὰ βλέπετε ταπεινωμένα τὰ περασμένα μεγαλεῖά σας, ἀμαυρωμένην τὴν δόξαν σας, εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν σας; δὲν εἴσθε σεῖς οἱ ὅποιοι ἀβέβαιοι ἓνα καιρὸν εἰς τὰ κινήματα τῆς ἐπαναστάσεως, χωρὶς ὄπλα καὶ πολεμεφόδια, χωρὶς σύστημα γραπτοῦ νόμου, ὕβρισμένοι καὶ ἀπελπισμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια, καὶ μόνον ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ θεῖον αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, δὲν εἴσθε σεῖς, λέγω, ὅπου ἐτρέχατε μὲ τὴν σημαίαν τοῦ τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν δεξιάν, καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων συναδελφῶν σας Ἑλλήνων ἐσαλπίζατε τὸ σάλπισμα καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης, καὶ ἐθαμβώσατε τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν κόσμον ὅλον; δὲν εἴσθε σεῖς ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων ἐταπεινώθησαν τὰ ὑπερήφανα τεῖχη τῆς Μονεμβασίας, τῆς Κορίνθου, τοῦ Νεοκάστρου, καὶ τῆς Τριπολιτσᾶς; δὲν εἴσθε σεῖς, εἰς τὴν γῆν τῶν ὁποίων ἐσωρεύθησαν τὰ κόκκαλα τόσων καὶ τόσων ἐχθρῶν; ποῦ τώρα ὁ περασμένος ζῆλός σας; ποῦ ὁ περασμένος ἥρωϊσμός σας; πῶς τόση μεταβολή; πῶς τέτοια ἀκινήσις; Ἀχ! σεῖς εἴσθε πάντοτε οἱ αὐτοὶ, πάντοτε τρέφετε τὸ αὐτὸ μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων, πάντοτε διψᾶτε ἐκδίκησιν ἐναντίον τῶν ὕβριστῶν τῆς πίστεώς σας καὶ τῆς τιμῆς σας, πάντοτε ἐνθυμεῖσθε τὸν ἱερὸν ὄρκον σας τῆς νίκης, ἢ τοῦ θανάτου· δὲν πταίετε σεῖς, ὄχι,

ἡμεῖς πταίομεν, ἡμεῖς σᾶς ἀλλάξαμεν, ἡμεῖς μὲ τὰ πάθη μας σᾶς ἐρρίψαμεν ἀπὸ τὰ χέρια τὰ νικηφόρα σας ἄρματα· ἂν ἔπεσε τὸ Νεόκαστρον, δὲν ἔπεσε βέβαια ἀπὸ τὴν ἀνδρίαν τοῦ ἐχθροῦ, ὄχι, ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν τὴν ἐδικήν μας, αὐτὴ μᾶς ἐπαράλυσε τὰ χέρια, καὶ μοναχὴ ἢ παράλυσις τῶν χειρῶν μας ἐπρόδωσε τὸ Νεόκαστρον. Ἀλλὰ ἡ πικρὴ αὐτὴ δοκιμὴ μᾶς ἐδίδαξε τὰ κακὰ ἐπακόλουθα τῶν διχονοιῶν μας, αὐτὴ ὁποῦ μᾶς ἐπότισε τόσα φαρμακία, αὐτὴ μᾶς προσφέρει σήμερον καὶ τὸ ἀντιφάρμακον διὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἐνώσεως. Ἄν τόσον μᾶς ἔβλαψε καὶ μᾶς ἐντροπίασεν ἡ ἀσυμφωνία μας, τί θριάμβους καὶ τί τρόπαια μᾶς ἐτοιμάζει ἡ θεία ἐνωσις καὶ ὁμόνοια!

Αὐτὴν τὴν θείαν ἐνωσιν καὶ ὁμόνοιαν, αὐτοὺς τοὺς θριάμβους καὶ τὰ τρόπαια μᾶς ὑπόσχεται ἡ σημερινὴ πάνδημος καὶ ἱερὰ ἡμέρα· αὐτὴ μᾶς προετοιμάζει τὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ Αἰγυπτίου ἐχθροῦ, καὶ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Νεοκάστρου· ναί, τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Νεοκάστρου, καθὼς ἄλλοτε συνέβη καὶ ἡ ἀνάκτησις τῆς Ἀκροκορίνθου χαμένης καὶ πάλιν κερδεμένης. Παρηγορήσου, φιλτάτῃ μου Ἑλλάς, παρηγορήσου! ἰδοὺ τὰ τέκνα σου, τὰ ὁποῖα κατασπαράττετο ἡ μητρικὴ σου καρδιά ὅσον τὰ ἐβλεπες διηρημένα καὶ ἀλληλομαχοῦντα, ἰδοὺ συνδεμένα εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τὸν θεῖον δεσμὸν τῆς ὁμονοίας καὶ ἀγάπης· βλέπω εἰς τὰ πρόσωπά των ζωγραφισμένην τὴν μετάνοιαν διὰ τὰ παρελθόντα, ξανοίγω εἰς τὰ

βάθη τῆς καρδίας των τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν διὰ
τὰ μέλλοντα, μοῦ τὸ βεβαιώνουν τὰ δάκρυα ὅπου
βλέπω νὰ χύνωνται ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀκροα-
τάς μου, δάκρυα συντριβῆς, δάκρυα εὐγενῶν καρ-
διῶν, δάκρυα προμηνυτικὰ μελλούσης χαρᾶς καὶ
ἀγαλλιάσεως· παρηγορήσου, φιλτάτη μου Ἑλλάς,
παρηγορήσου! ἔτοιμα εἶναι ὅλα σου τὰ τέκνα νὰ
ὀρκισθοῦν σήμερον ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν
ἀγίων, εἰς τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς πατρίδος, εἰς τὰ ἀνεκ-
δίμητα κόκκαλα τῶν εἰς Σφακτηρίαν πεσόντων, νὰ
σέβωνται πρὸ πάντων καὶ νὰ τιμοῦν τὴν ἱερὰν πα-
ρακαταθήκην τῶν νόμων τοῦ ἔθνους, καθὼς ἐσέ-
βοντο καὶ ἐτιμοῦσαν οἱ Ἰσραηλῖται τὴν σκηνὴν τοῦ
μαρτυρίου· καὶ ἡ ὅλοι ὁμοῦ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ ἀδικο-
χυμένα Ἑλληνικὰ αἵματα, ἡ νὰ ἐνώσουν καὶ αὐτὰ
τὰ ἐδικὰ τους μὲ ἐκεῖνα προσφέροντές τα ἐπιτά-
φιον τιμὴν τῆς πατρίδος.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς τὴν 24 μαΐου 1825 καθ' ἣν ἐπαρνηγρίσθη
πανδῆμως ἡ κατὰ τὴν 20 καὶ 21 μαΐου μεταξὺ Κα-
φηρέως καὶ Ἀνδρου τροπὴ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου.

Ὅταν καλὰ καλὰ συλλογίζωμαι ὅσα τεράστια
ἡ θεία παντοδυναμία ἐνεργεῖ, καὶ κατὰ ποῖον τρό-
πον τὰ ἐνεργεῖ τὴν σήμερον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ
ταπεινωμένου καὶ ἐξουθενημένου λαοῦ τῆς Ἑλλά-
δος, μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν ἀξιομνημόνευ-
τον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰου-
δαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ! συγχύζω τὴν παροῦ-
σαν ἐποχὴν μὲ τὴν Γραφικὴν ἐκείνην, ταυτίζω τὸν
Ἰσραηλικὸν λαὸν μὲ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, καὶ
μέγα θάμβος, τὸ ὁμολογῶ, καὶ ἔκστασις κυριεύει
τὸν νοῦν μου διὰ τὰς μεγάλας βουλάς τῆς Θείας οἰ-
κονομίας εἰς τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ λαοῦ, καὶ κατανύγεται βαθύτατα ἡ καρ-
δίᾳ μου.

Ἀκούει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ,
βλέπει τὸν θλιμμὸν καὶ τὴν χάκωσίν των, λαμβάνει
συμπάθειαν εἰς τὰ δεινὰ των, καὶ ἐκλέγει ἓνα ποι-
μένα προβάτων διὰ νὰ τοὺς ἐλεθευρώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν
τῆς Αἰγύπτου. Παραιτεῖται ὁ ταπεινὸς καὶ ἀδύνατος
Μωϋσῆς· ποῖος εἶμαι ἐγὼ, λέγει, Κύριέ μου, ποῖος

εἶμαι ἐγὼ ὁποῦ προστάξεις νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Φαραὼ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου; πῶς νὰ ἐλευθερώσω ἐγὼ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἔχε με παραιτημένον· οὐχ' ἱκανός εἰμι πρὸ τῆς ἐχθῆς, καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου· ἰσχνόφωνος, λέγει, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμί· Αὐτὰ ἐλέγαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὁ Θεὸς ἐλεήσας τὴν ἀθλίαν κατάστασίν μας, ἔνευσεν εἰς τὴν καρδίαν μας τὸ μέγα τῆς πολιτικῆς μας ἀναγεννήσεως ἐπιχείρημα. Ἡμεῖς μόνοι, ἐλέγαμεν, νὰ συντρίψωμεν τὰς ἀλύτους μας; ἡμεῖς νὰ κατατροπώσωμεν τὰς πολυαρίθμους φάλαγγας; ἡμεῖς νὰ νικήσωμεν τὸν τόσον καὶ τέτοιον στόλον τοῦ τυράννου; ἡμεῖς νὰ τρομάξωμεν τὸν Σουλτάνον, ὁποῦ ἐτρόμαξεν ὅλην τὴν οἰκουμένην;... Μαζή σου θὰ εἶμαι ἐγὼ, εἶπε τότε πρὸς τὸν Μωϋσέα ὁ Θεός, μὴ φοβῆσαι· ἐγὼ θὰ ξαπλώσω τὸ χέρι μου, καὶ μετὰ θαυμάσιά μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους, ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸν λαόν μου ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Ἐγὼ ἔσομαι μετὰ σοῦ, καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα πατάξω τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι τοῖς θαυμασίοις μου... καὶ δώσω χάριν τῷ λαῷ τούτῳ ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Αὐτὰ φαίνεται μου ἀπαράλλαχτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγῃ καὶ τὴν σήμερον τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἀδύνατον λαὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐγὼ, λέγει,

ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἐγὼ θὰ εἶμαι
μαζή σου, ἐγὼ θὰ ξαπλώσω τὸ χέρι μου, καὶ μετὰ
θαυμάσιά μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς ἐχθρούς σου,
ἐγὼ θὰ σὲ δυναμώσω ἐναντίον των. Ἐγὼ ἔσομαι
μετὰ σοῦ... καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα πατά-
ξω τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι τοῖς θαυμα-
σίοις μου... καὶ δώσω χάριν τῷ λαῷ τούτῳ
ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων. Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ
ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὁλονένα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Χαρήτε λοιπόν, Ἕλληνες, χαρήτε! ὅτι ὁ Κύριος
μεθ' ἡμῶν, ὅτι ἐρρύσατο τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ
χειρός τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· χαρήτε! ὅτι εἶδεν ὁ
λαὸς αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ τεθνηκό-
τας παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· χαρήτε!
ὅτι ἐξετίναξε Κύριος τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν
μέσον θαλάσσης· Χαρήτε, Ἕλληνες! χαρήτε!
ῥίψετε κατὰ γῆς τὰ κυπαρισσένια στεφάνια, τὰ σε-
φάνια τῆς λύπης, ὅπου ἐφόρεσεν εἰς τὸ κεφάλι σας
ἡ συμφορὰ τῆς Σφακτηρίας καὶ τοῦ Νεοκάστρου,
καὶ ὅλοι σεφανωμένοι με δάφνας, ὅλοι στεφανωμέ-
νοι με ἀμάραντα ῥόδα συμπάλλετε μαζή μου τὴν
ὥδὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τῶν ὁποίων σᾶς βλέπω
σήμερον ὡς ζωντανὴν εἰκόνα· Βοηθός, εἶπατε,
καὶ σκεπαστῆς ἐγένετό μοι εἰς σωτη-
ρίαν.... Ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν
αὐτοῦ ἐρρίψεν εἰς θάλασσαν... πόντῳ
ἐκάλυψεν αὐτούς· κατέδυσαν εἰς βυθὸν
ὥσει λίθος.

Αὐτοὺς τοὺς θείους ὕμνους προσφέροντες ἐκ βά-
θους καρδίας εἰς τὸν προστάτην τῆς Ἑλλάδος Θεόν,
ἀς ρίψωμεν τὸ βλέμα μας καὶ τὴν προσοχὴν μας
εἰς ἐκεῖνα τὰ τέκνα τῆς πατρίδος, διὰ χειρὸς τῶν
ὁποίων ἐξετίναξε Κύριος τοὺς ἐχθροὺς
ἡμῶν εἰς μέσον τῆς θαλάσσης.

Εὐτυχὴ νησιὰ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετζῶν! εὐ-
τυχὲς νησὶ τῶν Ψαρῶν, ἂν καὶ ὅλον εἰς τὰ δάκρυα
πνιγμένον! εὐτυχὴ ναυτικὰ νησιὰ! λαμπρὸς καὶ ἀν-
έσπερος ἥλιος δόξης σᾶς σκεπάζει! λαμπραὶ καὶ ἀν-
έσπεροὶ ἀκτῖνες δόξης διασκορπίζονται ἀπὸ τοὺς
κόλπους σας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα! Ἄν ἡ ἀνήκου-
στος ἀφοβία σας ἐξέπληξε τὴν σημερινὴν γενεὰν
τῶν ἀνθρώπων, ἂν ὅλων τῶν Εὐρωπαίων οἱ φωτι-
σμένοι νόες καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι ἀφιερώθησαν εἰς
τὰ ἥρωϊκά σας ἀνδραγαθήματα, ἂν ἡ εὐγλωττία ὅ-
λου τοῦ σοφοῦ κόσμου ἐπεριχύθη εἰς τὰ ὀνόματα τῶν
ἐνδόξων τέκνων σας, τί θὰ εἰποῦν οἱ ἐρχόμενοι αἰῶ-
νες, ὅταν ἀκούσουν ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἱστορίας τὸν
ἥρωϊσμόν σας τὸν ὁποῖον καὶ ὅσοι τὸν βλέπουν δυσ-
κολεύονται νὰ πιστεύσουν; Τί θὰ εἰποῦν, ὅταν ἀκού-
σουν, ὅτι ὁ Μεσσηνιακὸς Κόλπος καὶ τὸ Αἰγαῖον Πέ-
λαγος ἐσειλαν καὶ τὸν φετεινὸν μάϊον ἕως εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον, ἕως εἰς αὐτὸ τὸ παλάτι τοῦ Σουλτάνου, ἐμ-
προσθεν τοῦ ἀγρίου τυράννου, χαμμένα κομμάτια τοῦ
κατασυντριμμένου καὶ ὑπερηφάνου στόλου του, διὰ
νὰ τοῦ εἰποῦν τρόπον τινα, Τύραννε! αὐτὰ τὰ
χαμμένα κομμάτια τοῦ κατασυντριμμένου

καὶ ὑπερηφάνου στόλου σου ὅπου βλέπεις ἔμπροσθέν σου, εἶναι τόσαι ζωντανὰ εἰκόνες τοῦ συντριμμοῦ τοῦ σιδηροῦ καὶ ψευδομεγαλοπρεποῦς σκήπτρου σου. Εὐτυχὴ ναυτικὰ νησιά! ἐδώσατε καὶ δίδετε τοιοῦτους προμάχους ὅλης τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἔχοντες ἄσβυστον εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἱερὰν φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ παρουσιάζονται εἰς τὴν σημερινὴν σκηνὴν ὅχι ὥς κοινοὶ ἀγωνισταί, ἀλλὰ ὥς ὄργανα τῶν θεῶν καὶ ἀπορρήτων βουλῶν, ὥς ὑπηρεταὶ τῆς δικαίας ὁργῆς τοῦ Κυρίου, καὶ ὥς ἄγγελοι καταδιώκται βαστῶντες εἰς τὴν δεξιὰν τὴν ῥομφαίαν τῆς φωτιᾶς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ χριστιανικοῦ ονόματος!

Ἀλλὰ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῆς μέθης τοῦ εὐγενοῦς ἐνθουσιασμοῦ μου, παρουσιάζονται τὰ λυπηρὰ τῆς ξηρᾶς συμβάντα, καὶ ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς δόξης καὶ τῆς χαρᾶς ὅπου οἱ θαλασσινοὶ ἀνέβασαν ὑπερήφανα τὸν νοῦν μου, μὲ ρίπτουν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λύπης καὶ τῆς ταπεινότητος. Βλέπω ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἓνα ἄνανδρον, ὀλιγάριθμον, δουλικόν, καὶ τιποτένιον σῶμα ἐχθρῶν, θρασύτητα ὅλον πνέον, διότι ἕως τώρα τὸ ἀφήσαμεν καὶ εὐτύχησε, τὸ βλέπω νὰ προχωρῇ καὶ νὰ θριαμβεύῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Μωρέως, καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος βλέπω τοὺς στρατιώτας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος, ἀντὶ νὰ μάχωνται διὰ τὴν πίστιν ἢ ὅποια κινδυνεύει, διὰ τὰ

τέκνα, διὰ τοὺς γονεῖς, διὰ τὴν γῆν των, τοὺς βλέπω νὰ φεύγουν ἀπ' ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ· ἀντὶ νὰ συγκινδυνεύουν μὲ τοὺς ἀρχηγούς καὶ συναδελφούς των, οἱ ὅποιοι ἀρνήθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ζῶν μαχόμενοι διὰ τὴν πατρίδα καὶ ἔπεσαν θεληματικὰ σφάγια, νὰ δίδωνται εἰς αἰσχρὰν φυγὴν· ἀντὶ νὰ τρέχουν ὅπου τοὺς προσκαλεῖ τὸ ἀπαραίτητον χρέος καὶ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ πατριώτου, τοὺς βλέπω νὰ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἐν ᾧ ἡ Μεσσηνία καταβρέχεται ὁλοένα μὲ Ἑλληνικὸν αἷμα. Αἱ! καὶ νὰ ἐξαλείφοντο, ἀδελφοί μου Πελοποννήσιοι, πρωτότοκα τέκνα τῆς δικαίας μας ἐπαναστάσεως, Αἱ! καὶ νὰ ἐξαλείφοντο ἀπὸ τὰ λαμπρὰ χρονικὰ τῆς ἐπαναστάσεώς μας τέτοιοι ἡμέραι ὀνειδούς καὶ καταισχύνης διὰ τὴν πατρίδα! Ἐν ᾧ μᾶς κερνοῦν οἱ θαλασσινοὶ τὸ νέκταρ τῆς νίκης καὶ τῆς δόξης, ἡμεῖς οἱ στεριανοὶ δὲν ἐντρεπόμεθα νὰ τοὺς κερνώμεν τὸ φαρμακερὸν ποτῆρι τῆς φυγῆς καὶ τῆς καταισχύνης; Πρέπει τάχα νὰ δειλιάσωμεν καὶ νὰ ἀπελπισθῶμεν, διότι ἕως τώρα δὲν εὐτύχησαν τὰ ὅπλα μας μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων; καὶ ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς δὲν γνωρίζει τὰ αἷτια; Αὐτὰ τὰ αἷτια, χάρις τῷ Θεῷ, δὲν ὑπάρχουν πλέον· φωτισμένος ὁ νοῦς μας ἀπὸ ἄδολον πατριωτισμὸν ἄλλο δὲν φρονεῖ, ἡ καρδιά μας καθαρισμένη ἀπὸ τὰ ἐθνοφθόρα πάθη ἄλλο δὲν πνέει παρὰ ὁμόνοιαν· ἡ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν δυνατῶν, καὶ ἡ εὐπείθεια καὶ ὑποταγὴ ὅλων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τῶν μικροτέρων

πρὸς τοὺς μεγαλητέρους εἶναι τὸ μόνον ἀκαταμά-
χητον ὄπλον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ ἀψευδε-
στάτη μαρτυρία καὶ ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις τῆς ἐ-
λευθερίας τοῦ ἔθνους, ὅπου ὁ θεὸς προώρισεν εἰς
τὰς ἡμέρας μας. Ὁ Θεὸς (τόσα καὶ τόσα σημεῖα
μᾶς τὸ λέγουν) ὥμοσε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν τῆς
Ἑλλάδος εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐλευθερίας, καθὼς
ἄλλοτε ὠδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν γῆν τῆς
ἐπαγγελίας. Ἀνδρίζεσθε λοιπὸν γενναῖοι ἀγωνισταὶ
τῆς ξηραῆς, ἀνδρίζεσθε! ἐφάμιλλοι φανῆτε καὶ τώρα,
καθὼς καὶ ἄλλοτε, τῆς δόξης τῶν θαλασσινῶν, καὶ ἔ-
σεται μεθ' ὑμῶν ὁ Θεὸς,.... καὶ ἐκτείνας τὴν
χεῖρα πατάξει τοὺς Αἰγυπτίους ἐν πᾶσι
τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ, καὶ δώσει χάριν
τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίῳ καθ' ἣν ἡμέραν ἐπαγγηγρίσθη ἡ
κατὰ τὴν Ἀράχωβαν νίκη τῆς 24 νοεμβρίου 1826.

Χωρὶς εἶδος, χωρὶς κάλλος, ὥς ἐλεεινὸν σχεδὸν
πτῶμα ἐκεῖτετο χθὲς ἢ στερεὰ Ἑλλάς. Ὁ ζέφυρος
τῆς ἐλευθερίας, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ζωογονεῖ τὸν λογι-
κὸν ἄνθρωπον, δὲν ἔχυνε πλέον τὴν δρόσον τοῦ εἰς
τὸ ἄμορφον πρόσωπόν της· αὐχμηρὰ καὶ κατάξερη
ἦτον ἡ ὄψις της· γλυκεῖα αὔρα ἔπνεε μόνον ἀκόμη
εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη·
σιωπηλὴ παντοῦ ἄλλοῦ ἦτον ἡ λύρα τοῦ Ἑλλήνος,
ἡ ὁποία ἐγέμιζε προχθὲς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά
μὲ τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἐλευθερίας τὰ τρα-
γούδια· οἱ πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς ἐπι-
νίκιοι ὕμνοι δὲν ἀκούοντο πλέον· σκότος ἔπεσεν εἰς
τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς γῆς, καὶ τὸ σκό-
τος τοῦτο κίνδυνος ἦτον μὴ καταπλάκονε καὶ αὐτὴν
τὴν φωτεινὴν γῆν, ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη. Τὸ
σκότος τοῦτο ἦτον σκότος ἀβύσσου, καὶ τῆς ἀβύσ-
σου αὐτῆς τὸ ἀχανὲς στόμα ἀνοίχθη, διὰ νὰ κατα-
πίη ὅλην τὴν Ῥούμελην καθ' ἣν ὥραν κατέβη
εἰς αὐτὴν τὸ καταπληκτικὸν τῆς ἐλευθερίας θῦμα,
ἢ εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀξιομνημόνευτος τοῦ Μεσο-
λογγίου πόλις. Τὰ ἐνδοξα, πλὴν ἀτυχῇ τέκνα τῆς

'Ρούμελης, φεύγοντα τὸ σκότος τῆς ἀβύσσου, διε-
 σπάρησαν τῇδε κακεῖσε ἄστεγα καὶ ἄπορα· ἄλλα
 ἐκρύπτοντο ἐν σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς,
 ἄλλα κατέφευγαν εἰς ἀκροτόμους λίθους, ἄλλα
 ἀσφαλίζοντο εἰς τὰς κορυφὰς ἀβάτων βουνῶν, καὶ
 ἄλλα ἐκάθοντο ἀντικρυ τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἄβυσ-
 σος ἐφοβέριζε νὰ καταπῇ· ὅλα ἔβλεπαν ταπεινωμέ-
 νην τὴν δόξαν τῆς, ὅλα, ὡς τὰ τέκνα τοῦ Ἰσραὴλ
 ὅταν καθήμενα ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐνθυ-
 μοῦντο τὴν Σιών, ἔκλαιαν πικρὰ ἐνθυμούμενα τὰς
 λαμπρὰς μάχας τῶν Βασιλικῶν, τοῦ Μακρυνόρους,
 τῆς Γραβιάς, τοῦ Καρπενησοῦ, τῆς Ἀμπλιανῆς·
 ὅλα διηγοῦντο τὰ περασμένα τῆς γῆς ἐκείνης μεγα-
 λεῖα, μεγαλεῖα τὰ ὅποια μία ὥρα ἂν διέβαινεν
 ἀκόμῃ, ἔβλεπαν ὅτι ἔμελλαν νὰ καταβοῦν καὶ αὐτὰ
 εἰς τὴν ἀνοιχθεῖσαν ἄβυσσον, ἐπάνω τῆς ὁποίας
 ἐστέκετο τὸ μέγα θηρίον, διὰ νὰ παραχώσῃ ἐκεῖ τὰς
 τελευταίας ἐλπίδας τῆς σερεᾶς Ἑλλάδος, τὴν γῆν,
 λέγω, ὅπου ὁ Ἀρμόδιος ἐθυσιάσθη, καὶ ἔπειτα νὰ
 τὴν σφραγίσῃ μὲ τὴν σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος!
 Χέρι ἐχρειάζετο διὰ νὰ χτυπήσῃ κατακέφαλα τὸ ἐ-
 πάνω τῆς ἀβύσσου θηρίον, καὶ οὕτως ἡ ἄβυσσος νὰ
 κλεισθῇ πρὶν καταπῇ ὅλην τὴν κινδυνεύουσαν ἐκεί-
 νην γῆν, καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἀποδώσῃ ὅ,τι ἐπρόφθασε
 καὶ κατέπιεν. Ἀλλὰ ποῖον ἦτον τὸ τολμηρὸν χέρι
 ὁποῦ ἔμελλε νὰ ἀντιπαλεύσῃ μὲ τὸ μέγα τοῦτο θη-
 ρίον; ὅχι ἄλλο βέβαια, παρὰ τὸ χέρι τὸ 'Ρουμε-
 λιώτικον, ἐκεῖνο τὸ χέρι ὁποῦ καὶ ἐκινδύνευσε νὰ

κόψη τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου μαχόμενον ἐντὸς τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὸ σπιθαρόν τοῦτο χέρι ἔπρεπε νὰ τὸ διευθύνῃ ἐπιχειρηματικὸς καὶ ἐμπειροπόλεμος ἄνθρωπος. Τοιοῦτος ἐπαρουσιάσθη ὁ ἀρχηγὸς Καραϊσκάκης· αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρείων, οἱ ὅποιοι τὸν πόλεμον ἔχουν χάραν καὶ τὸν κόπον ἄνεσιν, ἔλαβε συναγωνιστὴν καὶ τὸν ἀτρόμητον πολεμιστὴν τῆς Πελοποννήσου Νικήταν, ἡῦρε καὶ συνεργοὺς προθυμοτάτους εἰς τοὺς σωτηριῶδεις τούτους σκοποὺς τοὺς φιλοτίμους καὶ φιλοπάτριδας Ψαριανούς, καὶ ἐφωδιασμένος μὲ ὅλην τῆς Κυβερνήσεως τὴν πατρικὴν φροντίδα, ἔτρεξεν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου μεγάλου θηρίου. Ἀλλὰ μάταιος θ' ἀπέβαινεν ὁ δεινὸς οὗτος ἀγὼν, ἂν ὁ οὐράνιος πατήρ, ὁ ὅποιος, κρίμασιν οἷς αὐτὸς οἶδεν, ἄφησε καὶ ἀφίνει πολλάκις τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίζουσαν Ἑλλάδα νὰ πίπτῃ εἰς πειρασμοὺς χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃ, δὲν ἐθαυμάστονε τὰ ἐλέη του. αὐτὸς ὁ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον, τὴν ὀξεῖαν, αὐτὸς ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ ὁποίου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ, βρονταὶ καὶ φωναὶ, πλήρης θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως ἔστειλε κατὰ τοῦ αἰμοχαροῦς θηρίου πνεῦμα καταιγίδος, (*) καὶ εἰς τὴν

(*) Τόσοι βάρυι ἦτον ὁ ἐπισυμβὰς χειμῶν, ὥστε ὅλα τὰ ἐκ τοῦ στρατοπέδου γράμματα ἔλεγον, ὅτι το συμβάν ἦτον φανερὸν σημείον τοῦ Θεοῦ.

φωνήν τοῦ πνεύματος τῆς καταιγίδος ἔπηξαν τὰ νε-
ρά, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ παγετοῦ ἡ θυμωμένη ῥομ-
φαία, τὴν ὁποίαν γυμνὴν ἐβαστοῦσαν εἰς τὴν δεξιάν
οἱ Ἕλληνες, ὀδηγουμένη ἀπὸ τὸν ἄγγελον τοῦ ἐξο-
λοθρευμοῦ, ἐπεριστρέφετο εἰς τὰς σάρκας τοῦ μεγά-
λου θηρίου κατὰ τὴν κδ' νοεμβρίου· καὶ πάντα τὰ
ὄρνεα ἔφαγαν σάρκας χιλιάρχων, καὶ
σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἵππων καὶ
τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐχορτά-
σθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

Προσφέροντες τιμὴν καὶ εἰλικρινῇ εὐγνωμοσύνην
εἰς τοὺς ἀθλήσαντας καὶ στεφανωθέντας εἰς Ἀρά-
χωθαι κατὰ τὴν κδ' νοεμβρίου, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν
τὰ ὄργανα τῶν μεγάλων τοῦ οὐρανοῦ βουλῶν, ἃς
δώσωμεν δόξαν καὶ μεγαλωσύνην εἰς τὸν οὐράνιον
πατέρα, ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ ὁποίου ἐκπορεύον-
ται ἀστραπαὶ, βρονταὶ καὶ φωναὶ, καὶ
ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατεῖ τὴν ῥομφαίαν
τὴν δίστομον, τὴν ὀξεῖαν, καὶ ὅλοι μὲ μίαν
καρδίαν ἃς συμψάλλωμεν μεγαλοφώνως·

Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; Σὺ
εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

Εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα στρατευμάτων Γεώργιον Καραϊσκάκην, ἐκφωνηθεὶς ἀντίπερα τοῦ Πόρου τὴν 24 ἀπριλλίου 1827 καθ' ἣν ἐγένετο ἐπικήδειος τελετὴ ὅπου συνῆλθαν ὁ πρόεδρος καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἐν Τροιζήνι ἐθρικῆς συνελέσεως, τὰ μέλη τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ φρουρὰ καὶ μέγα πλῆθος πολιτῶν.

« Ὄρη τὰ ἐν Γελβονὲ μὴ καταβάτω δρόσος καὶ
 » μὴ ὑετὸς ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἀγροὶ ἀπαρχῶν ».
 (Βασ. Δευτ. Κεφ. Α'.)

Αὐτὰ ὀδυρόμενος ἔλεγεν ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἦλθεν εἰς αὐτόν, καθήμενον εἰς Σικελάγ, μετὰ τὴν φθορὰν τῶν Ἀμαληκитῶν, ἄνθρωπος Ἀμαληκίτης ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Σαούλ, ὅλος καταξέσχισμένος καὶ χῶμα ἔχων εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἀνάγγειλε τὸν θάνατον τοῦ Σαούλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν.

Δροσιὰ, λέγω καὶ ἐγὼ, δροσιὰ καὶ βροχὴ νὰ μὴ πέσουν πλέον παρὰ τὸ Φάληρον, καὶ ἀπαρχὰς νὰ μὴ δώσῃ ἡ γῆ ἐκείνη. Εἰς τὴν γῆν ἐκείνην ἔπεσεν ὁ δυνατὸς, ὁ κοῦφος ὑπὲρ ἀετοῦς καὶ ὑπὲρ λέοντας κραταιός (*), ὁ δυνατὸς, τοῦ ὁποίου ἡ

(*) Ὑπὲρ ἀετοῦς κοῦφοι καὶ ὑπὲρ λέοντας ἐκραταιώθησαν. (Βασιλ. Δευτ. Κεφ. Α').

ρομφαία δὲν ἐστρέφετο εἰς τὴν θήκην τῆς πρὶν βαφῇ μετὰ τὸ αἷμα τῶν πληγωμένων, ἢ πρὶν ἀλειφθῇ μετὰ τῶν δυνατῶν τὰ παχέα σπλάγχχνα. (*)

Κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ῥούμελης (**), τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη· κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ῥούμελης, τὸν θάνατον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, καταταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἀδελφῶν σας, ἐλάμπρυνε τὸ αὐχμηρὸν πρόσωπόν σας, σὰς ἔβγαλε τὰ πένθιμα φορέματα, σὰς ἔνδυσε λαμπρὰ καὶ ἔτρεχεν ἀκάματος τὴν τωρινὴν ἀνοιξιν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὑμητοῦ διὰ νὰ κόψῃ ἐκεῖθεν εὖοςμα ἄνθη καὶ νὰ στεφανώσῃ τὰς παρθενικὰς κεφαλὰς σας. Ἀλλὰ τί προσκαλῶ μόνον τὰς θυγατέρας τῆς Ῥούμελης εἰς κλαυθμούς; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν ὅλοι; πῶς νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὸν θάνατον τοιοῦτου ἀνδρός;

Μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν πρὸ ἐνὸς χρόνου ἀξιοθρήνητην καὶ τρομερὰν τῆς πατρίδος κατάστασιν· τὸ νέφος βλέπω τοῦ δουλικοῦ σκότους ξαπλωμένον ἀπὸ τὰς ἄλλοτε λαμπρὰς καὶ τότε ζοφωμένους κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους, καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ νέφος τοῦτο ἐσκέπαζεν ὥς μαῦρος μανδύας τὸ νεκρι-

(*) Ἀφ' αἵματος τραυματιῶν καὶ ἀπὸ στέατος δυνατῶν τόξων Ἰωάνθαν οὐκ ἀπεστράφη κενὸν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ῥομφαία Σαοὺλ οὐκ ἀνέκαμψε κενή. (Αὐτόθι.)

(**) Θυγατέρες Ἰσραὴλ ἐπὶ Σαοὺλ κλαύσατε τὸν ἐνδιδύσκοντα ὑμᾶς κόκκινον μετὰ κόσμου ὑμῶν, τὸν ἀναφέροντά κόσμον χρύσειον ἐπὶ τὰ ἐνδύματα ὑμῶν (Αὐτόθι.)

κόν χρεβάτι τῆς Ῥούμελης· μακρὸν καὶ βαθὺ σκότος ἐσύρετο κατόπι τοῦ νεκρικοῦ αὐτοῦ μανδύου καταπυκνωμένον, καὶ ἐφοβέριζε νὰ πέσῃ ὅλον καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν εἶχεν ἀποσβολωμένην ἢ Αἰγυπτιακὴ ὁμίχλη.

Πάντῃ ἐναντίαν τῆς νεκρικῆς ἐκείνης σκηνῆς ἔχω σκηνὴν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν μου. Φῶς ἐλευθερίας, φῶς δόξης βλέπω σήμερον χυμένον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ περίξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ φῶς τοῦτο τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐνυπῆρχεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ῥουμελιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐχύθη εἰς τὴν σκοτισμένην ἐκείνην γῆν παρὰ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς δεξιᾶς τοῦ Καραϊσκάκη. Αὐτὸς, διασκορπισμένα τὰ παλληκάρια τῆς Ῥούμελης τῇδε καχεῖσε, ἐκδίκησιν πνέοντα καὶ αἷμα ἐχθρικὸν διψῶντα, διότι μολυσμὸς δουλείας δὲν ἐξαλείφεται παρὰ μὲ αἷμα, τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ὠδήγησε πάλιν εἰς τὸ στάδιον τῆς πολεμικῆς καρτερίας γινόμενος ὁ ἴδιος αὐτὸς τὸ παράδειγμα εἰς δεκάμηνον διάστημα τῆς πολεμικῆς αὐτῆς καρτερίας. Παντοδαπὰς ἐλλείψεις ἔπασχε τὸ ὑπὸ τὴν ὁδήγιαν τοῦ στρατόπεδον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ποτὲ εἰς διάλυσίν του δὲν τὰς ἐπρότεινε, ποτὲ δὲν ἐγόγγυσε διὰ τὰς πολυειδεῖς του κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας, ποτὲ δὲν ἐνέδοσεν εἰς ὅσους πειρασμοὺς διὰ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ὑπέπεσε· σεμνυνόμενος δικαίως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχηγίας, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις του τὸν

ἐτίμησε, ποτέ δὲν ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸ μόνον ἤμποροῦσε
νὰ τὸν λαμπρύνῃ· ἤξευρεν ὅτι τὰ ἔργα μόνα εἶναι ἡ
λαμπρότης· ὅθεν ἄξιος τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀξιώμα-
τος ἐφαίνετο διὰ τῶν ἔργων του· ἄτρομος πάντοτε
εἰς τοὺς πολέμους ἀτρομώτερος πολὺ ἐφάνη καθ' ὃ
διάστημα ἦτον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλ-
λάδα στρατευμάτων· τότε εἶχε ψωμί καὶ αὐτὸς
ὅταν εἶχαν καὶ οἱ ἀγαπητοί του Ἕλληνες· ἡ κλίνη
του ἦτον κλίνη ἀπλοῦ στρατιώτου· πρωταγωνιστῆς
ἐπαρουσιάζετο, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἀγῶνος ὅλην τὴν
ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους· ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν παλ-
ληκαριὰν ὡς παλληκάρι καὶ ὁ ἴδιος, τὴν ἐτιμοῦσεν
ὅπου τὴν ἐβλεπε καὶ τὴν ἀντάμειβε πλουσιοπάροχα·
τοὺς γνωστοὺς διὰ τὴν ἀνδρείαν τοὺς ἔκραζε κατ' ὄ-
νομα ὅταν ἐξεσπάθονεν ἐν καιρῷ· μάχης διὰ νὰ τὸν
ἀκολουθήσουν· ἐβγανε τὰ πιστόλια του ἀπὸ τὴν μέ-
σην του καὶ μὲ αὐτὰ εἰς ἀνταμοιβὴν παλληκαριᾶς
ἐστόλιζε τοῦ παλληκαριοῦ τὴν μέσην· ἔλυε τὴν ζώ-
νην του καὶ ἔδιδεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου
καὶ τὸ ὕστερον νόμισμά του. Ἰδοῦ, Ἕλληνες, ὅσα
χαρακτηρίζουν τὸν ἄξιον ὁδηγὸν στρατευμάτων,
ἰδοῦ ὅσα λαμπρύνουν τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχη-
γίας, ἰδοῦ ὅσα ἀπαθανατίζουν τὸν πολεμικὸν καὶ
ἀποκατασταίνουν τὸν στρατηγὸν ποθητὸν εἰς τὸν
στρατιώτην, σεβαστὸν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος του, καὶ
φημισμένον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶ-
νας. Πῶς λοιπὸν ὅλοι νὰ μὴ κλαύσωμεν; πῶς νὰ
παρηγορηθῶμεν διὰ τὸν θάνατον τοιοῦτου ἀνδρός;

Τοιαύτη ἐστάθη ἡ διαγωγὴ τοῦ πατριώτου Κα-
ραισκάκη εἰς τὸ διάστημα τῆς δεκαμῆνου ἀρχηγίας
του· ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα τῆς ζωῆς του, ἡ ὥρα, ἡ
ὁποία ἀνακαλύπτει ὅλον τὸν ἄνθρωπον κρυπτόμενον
πολλάκις ἐν ὄσῳ ζῇ, τοῦ ἐπισφραγίζει τὴν ἀληθινὴν
δόξαν καὶ τοῦ στένει τρόπαιον ἀκόμη μονιμώτερον
ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ἀξιότης του ἔστησεν εἰς Ἀράχωβαν.
Ἀκούσατε στρατιωτικοί, ἀκούσατε πολῖται τῆς Ἑλ-
λάδος, ἀκούσατε φιλέλληνες καὶ φιλάρετοι Εὐρω-
παῖοι τὰ τῆς τελευταίας ὥρας του.

Θανατηφόρα πληγωμένος ἐφέρθη εἰς τὸ πλοῖον (*)
τοῦ μεγάλου στολάρχου τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ λά-
βῃ τὴν δυνατὴν ἱατρικὴν περιποίησιν· γυμνασμένος
ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸ σπαθί καὶ εἰς τὸ τουφέκι,
εἰδήμων τῆς φύσεως τῶν πληγῶν ἐγνώρισε μόνος
τοῦ ὅτι ἡ βοήθεια τῆς ἱατρικῆς δὲν θὰ ἴσχυεν, ὅτι ἡ
μεγάλῃ περιποίησις τοῦ στολάρχου δὲν θὰ ἐχρησί-
μευεν, καὶ ὅτι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἦτον ἐγγύς.
Μὲ πνεῦμα τότε ἀτάραχον, μὲ πρόσωπον γαληνόν
καὶ μὲ φωνὴν κατανυκτικὴν ὠμίλησε πρὸς τοὺς πε-
ριεστῶτας ὀπλαρχηγούς, παρόντων καὶ τοῦ μεγά-
λου στολάρχου καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Ἑλ-
λάδος, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον·

« Μέγα βάρος μὲ ἐπεφόρτισεν ἡ πατρίς μου· μὲ
» δέκα μῆνῶν δεινούς ἀγῶνας ἐπλήρωσα τὸ χρέος
» μου· δὲν μὲ ἔμενε παρὰ ἡ ζωὴ· ἰδοὺ θυσία τῆς πα-

(*) Τοιαῦται εἰδήσεις ἦσαν καθ' ἣν ὥραν ἐξεφωνήθη ὁ λόγος.

» τρίδος καὶ ἡ ζωὴ μου· εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἐ-
 » χρεωσοῦσα, εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἀποδίδω· ἀπο-
 » θνήσκω· οἱ στρατιῶταί μου ἄς τελειώσουν τὸ ἔρ-
 » γον μου, ἄς μοῦ ἐλευθερώσουν τὰς Ἀθήνας ».
 Αὐτὰ εἶπε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ
 πλάστου του. Τίνος καρδιά δὲν κατανύγεται εἰς
 τοιοῦτον ἄκουσμα; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν ὅλοι;
 πῶς νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὸν θάνατον ἀνδρός,
 ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει, καὶ τὸ ὄνομα τῆς γλυκυτάτης
 πατρίδος ἀκόμη τὸ τραυλίζουν τὰ νεκρωμένα χεί-
 λη του;

Ἀλλὰ εἰς ἄνδρας ἀποθνήσκοντας διὰ τὴν πατρί-
 δα εἶναι πολὺ δεκτότεροι ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς αἱ
 πράξεις ὑπὲρ πατρίδος διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐθυ-
 σιάσθησαν, καὶ τῆς ὁποίας καὶ ξεψυχοῦντες εἶχαν
 εἰς τὸ στόμα τὸ ἅγιον ὄνομα· Ναί· αἱ πράξεις, αἱ
 ὁποῖαι τοὺς ἐδόξασαν ζῶντας, αὐταὶ καὶ μετὰ θά-
 νατον τοὺς εὐχαριστοῦν πρᾶττόμεναι κατὰ μίμησίν
 των· αὐταὶ ἀναβαίνουν ὡς θυμίαμα εἰς τὰ ὕψη τῶν
 οὐρανῶν, ὅπου, φοροῦντες οἱ ἀοίδιμοι αὐτοὶ ἄνδρες
 τῆς ἀρετῆς τοὺς σεφάνους, κάθονται ἀκτινοβολοῦν-
 τες πλησίον τοῦ θρόνου τῆς θείας μεγαλειότητος.

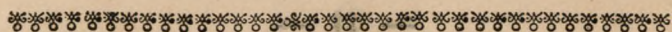
Στρατιῶται τῆς πατρίδος οἱ κατὰ τὸ στρατόπεδον
 τῆς Ἀττικῆς εὐρισκόμενοι! Στρατιῶται, τοὺς ὁποίους
 ὁ Καραϊσκάκης ὠδήγησε τόσαις καὶ τόσαις φοραῖς
 εἰς τὴν δόξαν· ἐνθυμηθῆτε ὅτι δὲν ἐτρέχατε δι' ἄλ-
 λο μαζὴ του τόσον ἄφοβοι εἰς τοὺς κινδύνους, δὲν
 ἐχορτάσατε τὰ σπαθιά σας μὲ τὰς σάρκας τῶν ἐχ-

θρῶν εἰς Ἀράχωβαν καὶ εἰς Βελίτζαν, δὲν τοὺς ἀποδιώ-
ξατε αἰσχροῦς ἀπὸ Δίσομον καὶ Σάλωνα παρὰ διὰ νὰ
ἐλευθερώσετε τὴν ὑποδουλωμένην γῆν σας ἀπὸ τοὺς
τυράννους σας. Κάθε κίνημά σας εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς
Ψούμελης, ἐλέγετε μόνοι σας, εἶναι ὀλισθηρόν, κάθε
νίκη ἀκαρποφόρητος, ἂν δὲν ἀρπάσετε ἀπὸ τὰς χει-
ρας τῶν ἀπίστων τὴν ἱεράν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν. Αὐ-
τὸ φωνάζοντες οἱ ἴδιοι ἐπαρουσιάσατε τὰ στήθη σας
ἔμπροσθεν αὐτῆς τῆς πόλεως, προωρισμένης ἴσως
ἀπὸ τὴν θεῖαν Πρόνοιαν διὰ νὰ γενῇ ἡ πρωτεύουσα
τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Εἰς πολλὰς καὶ δει-
νὰς περιπλοκάς μὲ τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἐμπλέχθη-
τε· πεῖναν, γύμνωσιν, παγετοὺς ἐκαταφρονήσατε·
πληγὴ ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν ἔγινε τὸ σῶμά σας,
μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ στεφανώσετε τὰ ὑπέρλαμπρα
ἔργα σας μὲ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν· ὁ ἀτρόμη-
τος ἀρχηγός σας ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως μαχόμε-
νος ἀπέθανε, καὶ εἰς τὰ χώματα τῆς ἰδίας αὐτῆς πό-
λεως ἔχυσε τὸ αἷμά του. Στρατιῶται παρόντες καὶ
ἀπόντες! ἀκόμη τὸ αἷμά του ἀχνίζει· χθὲς ἡ γῆ ἐπα-
ράλαβε τὸ σῶμά του, σήμερον περιμένει ἀπὸ σᾶς
τὰς ἐπιταφίους τιμὰς του· ἀπὸ σᾶς τὰς περιμένει,
πλὴν τὰς περιμένει ὡς στρατιώτης ἀπὸ στρατιώτας,
ὡς ἀποθανὼν ὑπὲρ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ
μαχομένους ἀποφασιστικῶς ὑπὲρ Ἀθηνῶν. Στρα-
τιῶται! ἡ ἡχὴ τῶν ὑστερινῶν λόγων τοῦ ἀρχηγοῦ
Καραϊσκάκη περιφέρεται ἀκόμη εἰς τὰς ἀκοάς μας.
« Τελειώσατε, Συστρατιῶται, λέγει ὁ

ἀρχηγός σας, τὸ ἔργον μου, ἐλευθερώσα-
τέ μου τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας ἐλευ-
θερώσατέ μου ». Στρατιῶται! αὕτη εἶναι ἡ
διαθήκη του· σεῖς εἴσθε οἱ ἐκτελεσται τῆς διαθήκης
του· αὕτη εἶναι γραμμένη μὲ τὸ χυθὲν ὑπὲρ πατρί-
δος αἱμά του, καὶ τὸ αἱμά του ἀκόμη ἀχνίζει, καὶ
τὸ σῶμά του χθὲς ὁ τάφος τὸ ἐπαράλαβε. Στρατιῶ-
ται! τιμήσατε καθ' ὃν τρόπον ὁ ἴδιος σᾶς ἐπαράγ-
γειλε τὴν μνήμην του· αὐτὸς ἀπέθανεν, ἀλλὰ τὸ πα-
ράδειγμά του ζῇ· ἀλλὰ τί λέγω τὸ παράδειγμά του
ζῇ; αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἀοράτως μαζή σας, ἀλλὰ
ὄχι πλέον πενιχρά, καταξεσχισμένα καὶ δυσῶδη ἐν-
δυμένος, ὄχι πλέον αὐχμηρὸς ὡς ἐξοῦσε μαζή σας·
αὐτὸς σᾶς παρουσιάζεται ἐνδυμένος τὸ χρυσούφαν-
τον φόρεμα τῆς δόξης, τὸ φόρεμα τὸ ὅποion ἐνδύει
τὸν στρατιώτην εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης ὁ ὑπὲρ
πατρίδος θάνατος· αὐτὸς, Στρατιῶται! αὐτὸς, καθ' ἣν
στιγμὴν ξεσπαθωμένοι χτυπήσετε τὰ τεῖχη τῶν
Ἀθηνῶν, θὰ σᾶς παρουσιασθῇ ὡς ὁ ἰσχυρὸς
ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως, καταβαίνων ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένος νεφέλην,
καὶ ἴρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ
πόδες αὐτοῦ ὡς στύλοι πυρός. Naί·
τοιοῦτος θὰ σᾶς παρουσιασθῇ, διότι τόση λαμπρό-
της περιχύνεται μετὰ θάνατον εἰς ὅποιον ἀποθάνει
ὑπὲρ πατρίδος· αὐτὸν θ' ἀκούσετε ἐκείνην τὴν ὥραν
ἐπαναλαμβάνοντα μεγάλη φωνῇ, ὅ,τι, καὶ ἐν ᾧ ἀνέ-

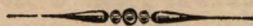
βαινεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔλεγε. Συσπρατιῶται!
τελειώσατε τὸ ἔργον μου, ἐλευθερώ-
σατέ μου τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας
ἐλευθερώσατέ μου...

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ τὴν 17 ὁκτωβρίου 1827, καθ' ἣν ἐπαγγελιορίζετο ἡ κατὰ τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχία.

Ἄφοῦ τὸ πολυαιώνιον σκότος τῆς δουλείας ἐξέγραψεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν τὴν βασιλίσσαν ὅλων τῶν γενεῶν, τὴν γενεάν τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἐξάλειψεν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ζώντων ὡς καὶ αὐτὰ τὰ σεβαστὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἄφησεν ὡς γνωρίσματα τῶν τόπων τὰ στίγματα τῆς τρισβαρβάρου ὀνοματοθεσίας, ἐπαρουσίασε τὴν ἀλυσοδεμένην αὐτὴν γενεάν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου εἰς ὄνειδος ὅλων καὶ ἐμπαιγμόν. Ὡς καὶ αὐτὴ τῶν μεγαλείων τῆς γενεᾶς ἐκείνης ἡ μνήμη, ἡ ὁποία ὡς ἀνέσπερον σέλας ὠδηγοῦσε τὸν μεταξὺ τοῦ σκότους τῆς παρούσης γενεᾶς πλανώμενον παρατηρητὴν εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς ἀτελευτήτου τῆς ἀρχαιότητος δόξης, ὡς καὶ αὐτὴ, λέγω, ἡ μνήμη, ἀντὶ νὰ κινήσῃ τὸ ἔλεος καὶ τὴν συμπάθειαν, κατὰχρινεν ἀκόμη περισσότερον καὶ ὅλως διόλου ἐπαράδιδεν εἰς τὸ ὄνειδος καὶ τὸν ἐμπαιγμόν τῶν ἐθνῶν τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους καὶ ἡ ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως τύχη ἐξέ-

ρησε τὴν πατρικὴν κληρονομίαν τῆς εὐδαιμονίας καὶ δόξης, καὶ ὁ σιδηροῦς δεσποτισμὸς ἔπασχε νὰ ἐξομωίῃ μετὰ τὸ κτῆνος. Ἐλογίσθησαν τῶντι οἱ Ἕλληνες εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὸν προφήτην, « ὡς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμέως » ἐσχότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην τὸ εἶδος αὐτῶν οὐκ ἐπὶ ἐγνώσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις· ἐπάγη δέρμα αὐτῶν ἐπὶ τὰ ὀστέα αὐτῶν· ἐξηράνθησαν· ἐγεννήθησαν ὥσπερ ξύλον ». Κατάντησεν ὁ ἄθλιος Ἕλλην ὁ ἄνθρωπος τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς, ὁ ὁποῖος, καταβαίνων ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼν, ἔπεσεν εἰς ληστὰς, ἐγυμνώθη, ἐπληρώθη, ἔμεινεν εἰς τὸν δρόμον ἡμιθανής, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ ἱερεὺς ὅπου τὸν ἀπάντησε, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης ὅπου ἦλθε καὶ τὸν εἶδε· καταφυγὴν ὁ δυστυχὴς Ἕλλην πούποτε δὲν εἶχεν· καμμίαν ἴασιν δὲν εὗρισκεν εἰς τὰς πληγὰς τοῦ παντοῦ ἄλλοῦ τὰ χέρια τοῦ καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἀλυσοδεμένα ἐλύοντο κάποτε ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐπισήμως· μάλιστα καθ' ἣν ὥραν ἀνοιγεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρόνος, κατ' αὐτὴν, λέγω, τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδίκτου, ἔμβαιεν εἰς τὸν ναὸν φαίδρὸς καὶ πανηγυρίζων, ἐλάμβανε τὴν λύραν τοῦ πνεύματος, καὶ προοιμιάζων τοὺς ἐτησίους ὕμνους τοῦ ἑψάλλε μεγαλοφώνως. » Ὡς τῶν Ἑβραίων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ ποτὲ ἀπειθησάντων ὄντως σοὶ τῶ πάντων δεσπότη ἀξίως κατεστρώθη, οὕτω καὶ νῦν τὰ ὅσα διασχόρπισον τῶν

» δυσσεβῶν καὶ ἀπίστων Ἀγαρηνῶν
» ψαλμικῶς παρὰ τὸν ἄδην Χριστέ ».

Τοιουτοτρόπως ἐπαρηγοροῦσε τὰς θλίψεις του· αὐτὸ τὸ ἔλαιον ἔχυνε εἰς τὰς ἐλεεινὰς πληγὰς του· τὸν ἐγκατάλειψε, καθὼς εἶπα, καὶ ὁ Ἱερεὺς, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης.

Ποτὲ ἡ πολιτικὴ τοῦ κόσμου δὲν ἔπαθε τόσας μεταβολὰς ὅσας ἔπαθεν εἰς τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς. Ἐκαταστράφησαν τὰ ἀπ' αἰώνων εἰς Εὐρώπην καθεστῶτα· ἐλύθησαν οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας· δημοκρατίαι ἐμετάπεσαν εἰς μοναρχίας καὶ μοναρχίαι εἰς δημοκρατίας· κράτη τὰ ὅποια ἐτρόμαξε καὶ γῆ καὶ θάλασσα ἐξ ὀλοκλήρου καταργήθησαν· ἔθνη νέα ἀνεγέρθησαν· πολυαιώνιοι βασιλικάι γενεαὶ ἔπεσαν ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ τοὺς θρόνους των· πτώμα ἐξαίσιον· ἀγενεῖς καὶ ἰδιῶται ἔδραξαν τὰ συντριμμένα σκῆπτρά των· ὅλον σχεδὸν τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης ἀλλοιώθη· μόνος ὁ θρόνος ἐκεῖνος, ὑποπόδιον τοῦ ὁποίου ἔτυχε νὰ πέσῃ ὁ Ἕλλην, ἀβλαβὴς καὶ ἀκλόνητος ἐδιαφυλάχθη εἰς τὸ μέσον τῶν ἐξαισίων τούτων μεταβολῶν, ἃν καὶ εἶχε πηλίκους τοὺς πόδας του· ὥστε ὁ Ἕλλην πάντοτε εἰς τὰ δεσμά, πάντοτε εἰς τὰς θλίψεις. Κάνεις δὲν ἐσέβετο εἰς αὐτὸν τὰς σκιάς τῶν ἀθανάτων προπατόρων του διὰ νὰ τοῦ δώσῃ χεῖρα βοηθείας· κάνεις δὲν συνέπασχε μὲ τὴν ἀνάξια πάσχουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνθρωπότητα· κάνεις δὲν ἐνθυμεῖτο ὅτι ὁ Ἕλλην ἦτον καὶ αὐτὸς χριστιανός· τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ

Ἰερεὺς, τὸν ἐγκατάλειψε καὶ ὁ Λευίτης. Ἡ φωνὴ μόνῃ τῆς πίστεως, καταβαίνουσα ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, ἤχοῦσε γλυκὰ εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τοῦ ἔφερε τὰ εὐαγγέλια τοῦ μέλλοντος, καὶ μόνος ὁ θεόπεμπτος ἐκεῖνος τῆς πίστεως ἤχος ἀποκατάσταινε φορητὸν τὸν τραχὺν ἤχον τῶν ἀλύσων του. Τῷ ὄντι, ὅταν προσευχόμενος ὁ πιστὸς Ἕλλην ἔψαλλεν εἰς τὸν ἑσπερινὸν « Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι Κύριε, Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου », ἤκουεν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του τὰ θεόπνευστα ταῦτα λόγια. « Μὴ φοβοῦ ὁ παῖς μου, ἐγὼ ἐπιβλέψω ἐπὶ τὸν ὀνειδισμόν σου, ἐγὼ ἀντιλήψομαί σου, ἐγὼ λυτρώσω σε ἐκ χειρὸς ἀλλοτρίας τῇ κραταιᾷ μου χειρὶ καὶ τῷ βραχίονί μου τῷ ὑψηλῷ. »

Ἦλθε τέλος πάντων τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔνευσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀδυνάτου Ἕλληνος νὰ ἀποτινάξῃ, ἀγωνιζόμενος, τὸν ὀνειδισμόν του. Χωρὶς χαλκίνην περικεφαλαίαν, χωρὶς μανδύαν καὶ ῥομφαίαν καταβαίνει εἰς τὴν πάλην καὶ παρουσιάζεται ὡς τὸ παιδίον τοῦ Ἰεσαὶ ἔμπροσθεν τοῦ γίγαντος Γολιάθ. Χαλκοσκέπας ὅλος ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων ὁ ἀντίπαλός του Ἀγαρηνὸς τὸν ἐπροσκαλοῦσε νὰ πλησιάσῃ διὰ νὰ δώσῃ τὰ κρέατά του εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς τὰ κτήνη τῆς γῆς. Ὁ Ἕλλην, ὡς τὸ παιδίον ὁ Δαβὶδ, δὲν ἐτρόμαξεν εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν τοῦ ἀντιπάλου

του θεάν, οὐτ' ἐδειλίασεν εἰς τοὺς ἐξολοθρευτικούς
του λόγους· πιστὸς εἰς τὸν Θεόν του ἄκουσεν εἰς
τὰ βάρη τῆς καρδίας του τὴν φωνὴν ὅπου ἄκουσε καὶ
ὁ Δαβὶδ λέγουσαν, πορεύου, καὶ ὁ Κύριος ἔ-
σαι μετὰ σοῦ· ἐπορεύθη εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ πλήρης
πίστεως καὶ δυνάμεως, « σὺ ἔρχεσαι, εἶπεν εἰς τὸν
» ἀντίπαλόν του, ὑπερήφανε ἀλλόφυλε, ἐναντίον
» μου μὲ ρομφαίαν, μὲ δόρυ καὶ μὲ ἀσπίδα, καὶ
» ἐγὼ πορεύομαι ἐναντίον σου ἐν ὀνόματι Κυρίου
» Σαβαώθ· μάθε ὅτι εἰς τὴν φοῦκτάν μου θὰ σέ
» παραδώσει σήμερον ὁ Κύριος, ἐγὼ θὰ σέ σκοτώ-
» σω, ἐγὼ θὰ σοῦ κόψω τὴν κεφαλὴν, ἐγὼ θὰ
» δώσω τὰ ἀπομεινάρια σου καὶ τὰ ἀπομεινάρια τοῦ
» στρατοπέδου σου τὴν σήμερον εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ
» οὐρανοῦ καὶ εἰς τὰ θηρία τῆς γῆς· ὅλη ἡ γῆ θὰ
» γνωρίσει εἰς τοῦτόν μας τὸν ἄνισον ἀγῶνα τοῦ
» Ἐσταυρωμένου μου τὴν δύναμιν, καὶ ὅλος ὁ κό-
» σμος θὰ μάθει, ὅτι χωρὶς ρομφαίαν καὶ χωρὶς
» δόρυ μὲ ἔσωσεν ὁ ἐσταυρωμένος μου Κύριος, διό-
» τι ὁ πόλεμός μου εἶναι πόλεμος Κυρίου. »

Τόσον μεγάλας ἐλπίδας συνέλαβεν ὁ Ἕλλην,
καὶ τόση ἦτον ἡ πρὸς τὸ Ὑψιστον πεποιθησίς του ! αἱ
ἐλπίδες του, ὅσον μεγάλαι καὶ ἂν ἦσαν, δὲν ἐψεύ-
σθησαν διόλου ὥς στερεωμέναι εἰς τὴν πέτραν τῆς
πίστεώς του.

Ἀπαρνηθεὶς τὸν ἑαυτόν του ἐσῆκωσεν εἰς τοὺς
ὥμους του τὸν σταυρόν τοῦ Κυρίου, καὶ, εἰς ἔκπλη-
ξιν ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς μνημόσυνον ὅλων τῶν αἰώ-

νων τὸν ἔστησε μὲ τὰ ἀδύνατά του χέρια εἰς τὰς κορυφὰς τῶν μιναρέδων, τοὺς ὁποίους ἀσεβὲς χέρι ἐστήλωσεν εἰς τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας τὰ ἐρείπια· ὑπερεδόξασε τὸ ὄνομά του κατὰ τὰς μάχας τοῦ Βαλτετζιοῦ, τῆς Τριπολιτζᾶς, τῶν Δερβενακιῶν, τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Μακρυνόρους, τῶν Βασιλικῶν, τῆς Ἀμπλιαννης, τοῦ Καρπενησιοῦ. Ἡ καρτεροφυχία του ἀποθέωσε τὸ Μεσολόγγι, τὸν ἀγῶνα τοῦ ὁποίου ὁ ΙΘ αἰὼν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξιππάσῃ, ἐχάραξεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἔργων τῶν ἡμιθέων τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Εἶδεν ὁ σημερινὸς κόσμος εἰς τὸ ἐπταετὲς τοῦτο διάστημα ὃ, τι δὲν ἀνέγνωσεν ἄλλοτε εἰς τὴν ἱστορίαν· εἶδε καταπληκτικὰ καὶ πολυάριθμα ξύλινα φρούρια τοῦ δεσποτισμοῦ ὑπερήφανα νὰ καταπατοῦν καὶ τοὺς ἀγρίους ἀνέμους καὶ τὴν πολυκύμαντον θάλασσαν, καὶ φορτωμένα βαρεῖας ἀλύτους χαλκευμένας διὰ τὸν ἀπειθῆ λαιμὸν τοῦ Ἑλλήνος νὰ ἐκπλέουν πολλάκις ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ φαίνεται ὅτι συμπλέει μὲ αὐτὰ καὶ ἡ νίκη παρακολουθουμένη ἀπὸ τὸν ὄλεθρον· καὶ ἔξαφνα ὀλίγα ἀσήμαντα σκαφίδια σαυροφόρα νὰ παρουσιάζωνται ὡς κώνωπες πρὸς λέοντας, καὶ ἄλλα νὰ τὰ τρέπουν εἰς φυγὴν καταισχυμένα, καὶ ἄλλα γινόμενα φλόγες νὰ τὰ πνίγουν εἰς τὰ ρεύματα τῆς μικρᾶς φλογός των, καὶ αἱ βρονταὶ, καὶ αἱ ἀσραπαὶ καὶ οἱ καπνοὶ, καὶ τὰ θαλασσοσκορπισμένα πτώματα καὶ ἀπομεινάρια τῶν φλογιζομένων αὐτῶν τρομακτικῶν φρουρίων, διεσπαρμένα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσ-

σας, νὰ λέγουν ὡς πολύφθογγοι σάλπιγγες τὸν ἀφευκτον καὶ ταχὺν συντριμμὸν τοῦ σαθρωμένου τῶν Ὁσμανλίδων πολιτικοῦ κολοσσοῦ.

Εἶδε τότε ὁ ἐξευγενισμένος ἄνθρωπος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἓνας νέος κόσμος· ἤκουσεν ὁ θεοσεβὴς Χριστιανὸς τῶν δύο ἡμισφαιρίων εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ὅτι ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς δοξολογεῖται μεγάλη φωνῇ εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰς ἀγοράς τοῦ Ναυπλίου, ὅτι κώδωνες ἱεροὶ κρεμῶνται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν μιναρέδων, ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑψόγεται περιβλεπτον εἰς τὰ τεῖχη τοῦ Παλαμηδίου· μανθάνουν οἱ φιλάνθρωποι ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἑλλάδος λύεται ἀπὸ τὰ ἀπάνθρωπα δεσμά του· καὶ εὐθὺς βήματα, ἄμβωνες, θέατρα, καθέδραι, ὅλα χαιρετοῦν τὴν νέαν δημιουργίαν· ὅλα ἐορτάζουν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σημείου ὁποῦ ἔνωσε τὴν γῆν μὲ τὸν οὐρανόν· ὅλα χαιρετοῦν τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· βιβλιοθῆκαι ὁλόκληροι γράφονται ὑπὲρ τοῦ Ἑλλήνος· αἱ ἐφημερίδες ὅλου τοῦ κόσμου γίνονται ἐφημερίδες τῆς Ἑλλάδος· ἡ κοινὴ δοξασία ἐξοπλίζει τὸν Ἑλληνα μὲ τὴν ἀκαταμάχητὴν τῆς πανοπλίας καὶ κατασυντρίβει ὅσα βέλη ἐπιχειρίζεται νὰ ρίψῃ ἐναντίον του ὁ χριστιανόσχημος Ἰσλαμισμός. Ἐφρύαξεν ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἑλλήνος βλέπων τὸν φιλελληνισμόν ἀφόβως νὰ προκύπτῃ ἀπὸ τὰ παλάτια τῶν μεγιστάνων τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅλος λαμπρότητα ἡγεμονικῆς εὐνοίας ἐνδυμένος νὰ

ἐμβαίνειν φαιδρὸς καὶ πλήρης ἐλπίδων καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ γεωργοῦ τὴν καλύβαν· ἐφρύαξεν ὅταν ἔμαθεν, ὅτι παντοῦ συνιστῶνται ἑταιρεῖαι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, συγκροτοῦμεναι ἀπὸ μέλη μεταξὺ τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν κάθε ἔθνους· ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἑλβετίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας, Ὀλανδίας, Ἀμερικῆς, πᾶσα ἐπισκοπὴ Χριστιανῶν, δέονται μεγαλοφώνως ὑπὲρ ἐνισχύσεως, κράτους, νίκης τῶν ὑπὲρ πίστεως ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων· ὅτι γυναῖκες τῆς πρώτης τάξεως περιφέρονται εἰς πόλεις καὶ χωρία ὑπὲρ Ἑλλήνων· ὅτι ὁ πτωχὸς ἐργάτης, ἐπιστρέφων τὸ ἐσπέρας ἀπὸ τὸ ἔργον του, μοιράζει τὸ ἡμερομίσθιον του μεταξὺ τῶν πεινῶντων τέκνων του καὶ τοῦ μαχομένου Ἑλλήνος· ὅτι, τέλος πάντων, (πρᾶγμα ὅσον δυσπίστευτον τόσον ἀληθές), καὶ τὰ τέκνα τῶν σταυρωτῶν τοῦ Κυρίου μας, καὶ αὐτὰ λαμβάνουν οἶκτον εἰς τὰ δεινὰ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον, καὶ ἐξοπλίζουν καὶ αὐτὰ τὸ χέρι των κατὰ τοῦ τυράννου των. . .

Τοιουτρόπως ἔτρεχεν ἡ φιланθρωπία καὶ ὁ φιλελληνισμὸς ἀπὸ καρδίαν εἰς καρδίαν καὶ ἐνίσχυαν τὸν ἀγωνιζόμενον Ἑλληνα.

Ἄλλ' ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτον ἡ καρτερία τοῦ Ἑλλήνος, ὅσον διάπυρος καὶ ἂν ἦτον ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ φιλέλληνος, ἡ Ἑλλὰς τρέχουσα τὸν αἱμοσταγῇ τοῦτον καὶ ἐξολοθρευτικὸν ἀγῶνα, εἶχεν ἄφευκτον χρεῖαν, εἰς κατόρθωσιν τῶν μεγάλων σκοπῶν τῆς, ἰσχυροτέρας ὑπερασπίσεως· εἶχε χρεῖαν τῆς

ἐπισκέψεως ἐκείνων, εἰς τὰ χέρια τῶν ὁποίων ὁ Κύριος τῶν Κυρίων ἔθεσε τὰς τύχας τοῦ κόσμου, καὶ χρείαν μάλιστα ταχεῖαν διὰ τὰς συμπεσούσας περιστάσεις. Ἐξ αἰτίας τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου καὶ παμφάγου πολέμου ἐξωμοιώθησαν μὲ τοὺς ἀγροὺς αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς πολεμούσης Ἑλλάδος, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς ὅσον πολυενδόξου, τόσον καὶ πολυδακρύτου Ῥούμελης, ἡ ὁποία περιμένει σήμερον καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς δικαίους κριτὰς τὴν ἀνεσιν τῶν δεινῶν της καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν τρομακτικῶν θυσιῶν της· χέρσος καὶ ἄκανθα ὅλη ἡ γῆ της· χωραὶ καὶ χωρία της τὰ σκοτεινὰ ἄντρα, αἱ σχισμαὶ τῶν πετρῶν, αἱ τρωγλαὶ τῆς γῆς καὶ οἱ φάραγκες τῶν ὁρέων· ἀπορία παντοῦ στενὴ, καὶ σκότος καὶ θλίψις. Εἰς τοιαύτης ἐρημώσεως θέαν δὲν ἡμπορεῖ ὁποῖος ἔχει ἀνθρώπινα σπλάγχνα παρὰ νὰ θρηνήσῃ ὡς ὁ Ἰερεμίας λέγων. « Τίς δώσει κεφαλῇ μου » ὕδωρ καὶ ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός! »

Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος τὰ βλέμματα τῶν ὑψηλῶν Δυνάμεων ἐπροσηλώθησαν ὅλως δι' ὅλου εἰς τὸ μέγα τοῦτο δρᾶμα, καὶ ἀτενως ἐθεωροῦσαν τὰς σκηνας, ὅσαι μετὰ χιλιάδας χρόνων ἐπαρουσιάζοντο εἰς τῆς κλασικῆς γῆς τὸ παράδοξον τοῦτο θέατρον· ἐδίσταζαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος· παρόμοια μὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα συμβάντα εἶχαν συγχρόνως ὑπ' ὄψιν· ἂν καὶ ἄλλης αὐτὰ

φύσεως καὶ πολλὰ διαφορετικοῦ χαρακτῆρος, συμ-
πτώσεις ὅμως καιρῶν καὶ περιστάσεων, συγχέουσαι
τὰς φύσεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἐπαναστάσεων,
παρεμόρφοναν καὶ τοὺς σκοποὺς, παρεξηγοῦσαν καὶ
τὰ αἷτια. Ὁ Ἕλλην, ὅλος πληγὰς, ὅλος δάκρυα, καὶ
μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐσαυρωμένου εἰς τὸ στόμα, καὶ τὴν
αἵμοσταγῇ ρομφαίαν εἰς τὴν δεξιάν, συνωδεύετο ἀπὸ
ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον εἰς τὰς ὑψηλὰς Αὐ-
λὰς, καὶ ἐπακουμβισμένος εἰς τὸν στιβαρὸν βραχί-
ονα τοῦ μεγάλου Ἀνδρός (*) ὁ ὁποῖος ἐσύντριψε
τὰ ἱερὰ δεσμὰ ὁποῦ ἀλυσόδεταν τὸν ἠθικὸν καὶ πο-
λιτικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε πρὸ ὀλίγου εἰς
τὸ εἶναι ἓνα νέον κόσμον, ὁ ὁποῖος καθήμενος ἐπὶ
τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς ἐφαίνετο ὅτι ἔλεγεν εἰς τοὺς
λαοὺς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους « ἐγὼ
» ἀναπαύσω ὑμᾶς ». εἰς αὐτὸν λέγω τὸν στιβα-
ρὸν βραχίονα ἐπακουμβισμένος ὁ Ἕλλην ἔτρεχεν εἰς
τὰ ταμεῖα τῆς ἡγεμονικῆς συμπαθείας, καὶ ἐλεεινο-
λογούμενος ἔλεγεν· « ἀνοίξατέ μου τὴν θύραν τῆς
» δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας· εἶμαι καὶ ἐγὼ
» ἄνθρωπος· εἶμαι καὶ ἐγὼ Χριστιανός· ἐκεῖνοι ὁποῦ
» ἐγέννησαν ἐμὲ, ἐγέννησαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν· ἡ
» γλῶσσά μου ἐκήρυξε τὸ βιβλίον τῆς ἀληθείας
» καὶ τῆς χάριτος. Μὴ σὰς πάροργισῃ ἐναντίον

(*) Ὑπουργεύοντος τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Κάνιγγ, ἀνεγνωρίσθη
ἡ αὐτονομία τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς καὶ ὑπεγράφη καὶ ἡ ὑπὲρ
τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας συνθήκη.

» μου ἡ αἵμοσταγῆς ῥομφαία, τὴν ὁποίαν βλέπετε
 » ὅτι κρατῶ εἰς τὴν δεξιάν μου· τί νὰ κάμω; ἐπλή-
 » σθη κακῶν ἡ ψυχή μου, καὶ ἡ ζωή μου τῷ
 » ἄδῃ ἤγγισεν· ἔδραξα τὸ ἐξολοθρευτικὸν τοῦτο
 » σπαθί, διότι προσελογίσθην μετὰ τῶν κατα-
 » βαινόντων εἰς λάκκον· διότι ἐγεννήθην
 » ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· διό-
 » τι ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφό-
 » δρα... » Κατενύγοντο εἰς τοὺς ἐλεεινοὺς τούτους
 τοῦ Ἑλληνος λόγους αἱ εὐσυμπάθητοι καρδίαι τῶν
 ἡγεμόνων, ἀλλὰ ἀνάγκη ἦτον νὰ σταθῇ ἀκόμη ὁ
 δυστυχὴς Ἕλλην ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τῆς ἡγεμονικῆς
 συμπαθείας· θεωρούμενος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀ-
 γωνός του ὡς βέβηλος εἶχε χρεῖαν πρῶτον καθα-
 γνισμῶν· ἀλλ', ἐν ᾧ καθαγνίζετο ἀναγεννώμενος εἰς
 τὸ λουτρὸν τοῦ αἵματός του καὶ τῶν δακρύων του,
 καὶ δίδων τὰς πλέον ψηλαφητὰς ἀποδείξεις τῆς
 ἀγνότητος καὶ ἀγιότητος τοῦ ἀγωνός του, αἱ κρα-
 ταιαὶ Δυνάμεις ἐβουλεύοντο τὴν σωτηρίαν του. Φι-
 λανθρωπία καὶ φιλοχριστιανισμός, καθήκοντα τῶν
 ὑπ' αὐτὰς λαῶν καὶ συμφέροντα πολιτικῆς ὑψηλο-
 τέρας ἀπὸ τὴν τετριμμένην ἐπροέδρυσαν τῶν
 βουλῶν τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων· Ἡ πίστις
 καὶ ἡ πατρίς, ἀχώριστοι ὡς ἀδελφαί, καὶ ἐνδυμέναι
 τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας, ἀπесπάσθησαν διὰ παντός
 κατὰ τὴν 24 ἰουνίου διὰ τῶν κραταιῶν βασιλέων,
 ὡς τέκνα τοῦ φωτός, ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ σκότους·
 ἀλλὰ δὲν ἔφθανε τοῦτο· χρεῖα ἦτον, ὡς ἀχώριστοι

ἀδελφαι, καὶ νὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ πομπῆς καὶ δυνάμεως διὰ νὰ μένουν διὰ παντός ἄτρωτοι ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος· χρεῖα ἦτον τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, γραμμένον ἀπὸ τοὺς ἰδίους Ἕλληνας καὶ καθιερωμένον ἀπὸ τὴν συνθήκην, νὰ ἀσφαλισθῇ ὑπὸ τὴν κραταιὰν τῶν Δυνάμεων αἰγίδα διὰ νὰ διαμείνῃ ἀνεπηρέαστον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τιμήσῃ ὅσον πρέπει τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ἡγεμονικῆς πράξεως, τῆς ὁποίας παράδειγμα δὲν εὐρίσκεται οὔτε εἰς τὴν παλαιὰν οὔτε εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν, ἂν δὲν μετρήσῃ καλὰ καλὰ ὅσας δυσκολίας ἐπαρουσίαζε. Δεσμὸς μεταξὺ τῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων καθιέρωσεν εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ συνθήκην τὸ ἀμετάτρεπτον τῶν καθεστώτων τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, καὶ ἐδῶ ἐπρόκειτο καθιέρωσις πολιτικῆς ἀνατροπῆς· ἐπίσημον ἔγγραφον τῶν ἰδίων Δυνάμεων κατέχρινεν εἰς Λαυθάχην τὸν ἀγῶνά μας, καὶ ἐδῶ βάπτεται κάλαμος ἀπὸ τὴν σημαντικωτέραν τῶν ἰδίων αὐτῶν Δυνάμεων εἰς ἔνοπλον ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγῶνος μας· συμφέροντα τῶν Αὐλῶν ἀντικείμενα πρὸς ἄλληλα τείνουν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατὰ τὴν παροῦσαν περίσασιν· κράτος, τοῦ ὁποίου τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δίκαια ἐσεβάσθησαν πρὸ αἰώνων οἱ βασιλεῖς, βιάζεται ἀπὸ τοὺς ἰδίους βασιλεῖς νὰ τὰ ἀπαρνηθῇ· φρούρια νὰ παραιτήσῃ πάντα ἐναντίον τῶν θρησκευτικῶν τοῦ

Ὁθωμανικοῦ κράτους ἀρχῶν· γῆν κατεχομένην ἀπὸ τὰ στρατόπεδά του νὰ παραχωρήσῃ· ὁ στόλος του εἰς Ἑλληνικὸν τόπον νὰ μὴ προσβάλῃ· τὰ πλήθη του ὅθεν ἦλθαν νὰ ἐπιστρέψουν· ἡ Ἑλλάς νὰ μείνῃ Ἑλλάς. Αὐτὰ ὅποιος θελήσει καλὰ καλὰ νὰ μετρήσῃ, ἐκεῖνος μόνος ἤμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ καὶ ὅσον πρέπει τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς πράξεως·

Πόσῃν δόξαν, πόσον κλέος περιχύνει εἰς τὴν ἡγεμονικὴν αὐτὴν πράξιν τὸ μέγα συμβὰν τοῦ Νεοκάστρου! μὲ πόσῃν εὐγνωμοσύνην αἰχμαλωτίζει τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων ὁ ζῆλος τῶν ἀτρομήτως ἀγωνισθέντων Εὐρωπαίων! (*)

Ἀπερρίψεν ὁ δυνάστης τοῦ Βυζαντίου τὰς προτάσεις τῶν εἰρηνοποιῶν Δυνάμεων, κατεφρόνησε τοὺς φοβερισμούς των, καὶ ἐπηρμένος εἰς τὸ πολυάριθμον τῶν ναυτικῶν του δυνάμεων καὶ τοῦ Αἰγυπτίου σατράπου του, θέλει νὰ σχίσῃ τὴν εἰρηνοποιὸν τῆς 24 ἰουνίου συνθήκην· οὔτε βάνει ποσῶς εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι ὀλίγα πλοῖα μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν συνθήκην Δυνάμεων ἐβίασαν εἰς τὰς ἡμέρας του τὴν δίοδον τῶν Δαρδανελίων, καὶ παρουσιασθέντα ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου του ἔκαυσαν τὸν ἐκεῖ παρευρεθέντα στόλον του καὶ ἐκλόνησαν τὸν θρόνον του·

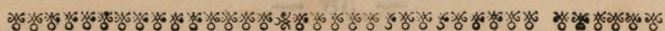
(*) Εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι, ἐν ᾧ ἐκφωνεῖτο ὁ λόγος, δὲν μᾶς ἦσαν ἀκριβῶς γνωστὰ τὰ περιστατικὰ τῆς μάχης· ἐφημίζετο ὅτι ὅλα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκάησαν ἢ ἐδυθίσθησαν.

οὔτε ἐνθυμεῖται παντελῶς ὅτι ὁλος ὁ ὀγκώδης του στόλος κατεστράφη ἄλλοτε εἰς τὸν Τζεσμὲν ἀπὸ Δύναμιν ἐπίσης καὶ αὐτὴν συμμέτοχον τῆς αὐτῆς συνθήκης· ἄφρων καὶ μανιώδης θέλει νὰ στήσῃ τὴν θέλησίν του ὑπεράνω τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων, μεταχειριζόμενος ὄργανον τὸν ἀφρονέστερόν του καὶ μανικώτερον υἱὸν τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου· ἀλλὰ ἡ δικαία ὀργὴ τῶν ἀηττήτων Εὐρωπαϊκῶν στόλων ἄστραψε καὶ ἐβρόντισε κατὰ τῆς ἀπειθοῦς κεφαλῆς καὶ τῶν δύο. Ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, οὕτως ἀφανίσθησαν οἱ πολυάριθμοι στόλοι των· θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ἔπесαν φλόγες οὐρανόθεν καὶ τοὺς κατέκαυσαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν· οἱ μεγάλοι καὶ πολυχρόνιοι τοῦ Αἰγυπτίου ἀγῶνες κατεστράφησαν ὅλοι ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὅλα του τὰ μεγάλα σχέδια καὶ ὅλαι του αἱ χρησταὶ ἐλπίδες ἐνταφιάσθησαν διὰ παντός εἰς τὰ νερά τοῦ Νεοκάστρου, ὥστε ἡ ναυμαχία αὐτὴ δύναται νὰ εἰπῇ δεσποτικῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸν σουλτάνον, ὅ,τι ἡ ναυμαχία ἄλλοτε τοῦ Εὐρυμέδοντος εἶπεν εἰς ἄλλον σουλτάνον « Μὴ μακροῖς πλοίοις ἐπὶ τ᾽ ἄνδον » πλεῖν Φασήλιδος » Πολεμικά σου καράβια νὰ μὴν εἰσπλεύσουν πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν.

Αὐτὴν τὴν ὑπερένδοξον ναυμαχίαν τιμῶσαι κατ' ἀξίαν καὶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἐσυγκάλεσαν σήμερον νὰ τὴν πανηγυρίσωμεν μὲ ὕμνους καὶ δοξολογίας. Ἀποδίδοντες ὅλοι χάριτας εἰς τὸν

Ἵψιστον ὅτι ἐπεσκέφθη τὸν λαόν του, ἃς ἐνώσω-
μεν ὅλοι τὰς ἱκετηρίους φωνάς μας εἰς σημεῖον τῆς
εἰς τοὺς ὑπερμάχους μας βασιλεῖς ὀφειλομένης
εὐγνωμοσύνης, καὶ ἃς ψάλλωμεν ὅλοι ὁμοθυμαδόν.

Κύριε σῶσον τοὺς βασιλεῖς.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Πόρῳ τὴν 20 Μαΐου 1828 καθ' ἣν ἐ-
τελέσθη ἡ ἐπικήδειος μνήμη τοῦ Φραγκίσκου Χά-
στιγγος.

Θῦμα ἐλευθερίας, θῦμα φιλανθρωπισμοῦ, θῦμα
ἀληθοῦς δόξης παρουσιάζει σήμερον ἐνώπιον τῶν
ὕψηλῶν Ἀρχῶν τῆς πατρίδος, ἐνώπιον τῶν ἐπισή-
μων φιλλελῶνων, ἐνώπιον τοῦ πολυαρίθμου τῶν πο-
λιτῶν πλήθους ἡ ἐπικήδειος αὐτῇ καὶ κατανυκτικῇ
τελετῇ τῆς θυσίας ταύτης ἡ σημερινὴ μνήμη κα-
λεῖ τὴν Ἑλλάδα εἰς κλαυθμούς καὶ τὴν ἐνδύει τὰ
πένθιμα. Ὁ ἄρχων, ὁ πολίτης, ὁ φιλλέλην, ὅλοι
προσφέρουν ἀμιλλώμενοι καρδιοστάλακτα δάκρυα
εἰς τὴν πάνδημον αὐτὴν ὥραν, ὡς ἐπάξιον στέφα-
νον εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὑπὲρ φιλανθρωπισμοῦ,
ὑπὲρ ἀληθοῦς δόξης πρὸ ἐνὸς ἤδη χρόνου σφαγια-
σθέντα. Ὁ ἴδιος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, τιμῶν
ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς πρὸς τὴν
πατρίδα ὑπηρεσίας του, ἐσυγκάλεσε τὸ ἔθνος εἰς ἐ-
πιτάφιον θρῆνον, καὶ μὲ τὰ πασιφανέστερα σημεῖα
τῆς λύπης λέγει σήμερον ὁ ἴδιος εἰς τὸν κόσμον ὅ-
λον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὅ,τι αἰσθάνεται καὶ ὅ,τι
χρεωστῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκουσίως

θυσιασθέντα. Καὶ ποῖα τὰ αἷτια τῆς θυσίας αὐτῆς; ποία ἡ μαγικὴ δύναμις, ἡ ὁποία, λύουσα τὸν θνητὸν ἀπὸ τὰς ἐξ αἵματος καὶ συμβιώσεως σχέσεις, τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς θελκτικοὺς κόλπους τῆς ἡδονῆς, καὶ ἀποξενόνοῦσα αὐτὸν ἀπὸ εἰς ὅ,τι τὸν προσήλωσεν ἡ ἐπίγειος ὑπαρξίς του τὸν ἀναιθάξει ὅπου ὁ θνητὸς παύει πλέον τοῦ νὰ φαίνεται θνητὸς, καὶ ὅπου ἡ παλαιωθεῖσα φύσις του ὅλη διὰ μιᾶς ἀνακαινίζεται; Αἶ! ἀχροαταί, ἡ δύναμις αὐτὴ δὲν εἶναι, ὅχι, ἀπὸ τὴν γῆν· γεννήτορα ἔχει τὸν οὐρανόν· φῶς, ἀλήθεια καὶ ἀθανασία περιχύνονται γύρω της· ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν, ὅταν ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός ἐμψύχωσε τὸ χῶμα, τὴν ἐμφύσησεν εἰς τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του, ἐμφυτεύσας εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον του καὶ μάλιστα τὸν πάσχοντα πλησίον του. Τὸ θεῖον τοῦτο αἶσθημα, τὸ ὁποῖον ἐνδύει τὴν θνητὴν φύσιν ἀθανασίαν καὶ τὴν φέρει εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν, ἃν καὶ κοινὸν εἰς ὅλους, δὲν βασιλεύει παρὰ εἰς ἐκείνας τὰς εὐγενεῖς ψυχάς, ὅσας ἐνάρετος καὶ ἐλευθέριος ἀγωγὴ, ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἀνθρωποπρεπῶν νόμων, εὐτύχησε νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀξίας τῆς πλαστοουργικῆς χειρὸς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβαν τὸ εἶναι. Τοιαύτης φύσεως εἶναι ἡ παροῦσα θυσία, τοιοῦτος εἶναι ὁ προκείμενος εἰς κλαυθμὸν νεκρὸς. Αὐτοῦ τοῦ θείου αἰσθήματος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης πανηγυριστῆς, αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ κλαυθμοῦ συμμετόχος ἔρχομαι καὶ ἐγὼ νὰ γενῶ σήμερον μὲ

μικράς ἀναμνήσεις τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγώνων καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ Χάστιγγος.

Ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἄδου ἔκραξε πρὸ ὀκτῶ χρόνων ἡ ἀθλία Ἑλλάς πρὸς τὸν Κύριον καὶ εἶπε· « Λυπήσου με, Κύριε· ἐκολλήθη τὸ δέρμα μου εἰς » τὰ κόκκαλά μου ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ στεναγμοῦ » μου· κρημνίσματα κατοικῶ ὡς τὸν φιλέρημον » πελεκᾶνα καὶ τὸν νυκτικόρακα· τὰ δάκρυα ἔχω » πιετόν καὶ τὸν κονιορκτὸν τροφήν· γενοῦ, Κύριε, » βοηθὸς εἰς τὰς θλίψεις μου καὶ καταφυγή μου· » κύτταξε, Κύριε, ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου σκηνώ- » ματός σου, καὶ ἄκουσε τοὺς στεναγμοὺς, ὅπου » ἀναιθαίνουσι ἀπὸ τὰ δεσμά μου· ἄρπασέ με ἀπὸ τὸ » σκότος τοῦ θανάτου. » Αὐτὰ εἶπε, καὶ τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ περιχύνεται εἰς τὰ σπάργανα τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας· νέον μαρτυρολόγιον ἀνοίγεται διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ Εὐρωπαῖκαὶ λόγχοι ἔρχονται νὰ συντριφθοῦν ἐναντίον τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς βαρβαρότητος. Ἡ ἐλευνὴ κραυγὴ τῆς πιστῆς πρὸς τὸν Κύριον Ἑλλάδος διεπέρασεν ὡς ῥομφαία δίστομος καὶ τὴν εὐγενῆ καρδίαν τοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου θρηνοῦμεν σήμερον τὴν στέρησιν· Ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· οὔτε πατρίς του ἦτον ἡ Ἑλλάς, οὔτε συγγενεῖς ἢ φίλους κινδυνεύοντας ἦλθε νὰ διασώσῃ ἀπὸ τὴν σφαγὴν ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν, οὔτε κτήματα νὰ διαφυλάξῃ ἀπὸ τὴν διαρπαγὴν ἢ τὴν δήμευσιν, οὔτε πολιτικὰ δίκαια νὰ ἀνακτήσῃ, οὔτε πλοῦτον νὰ κερδίσῃ, οὔτε τιμὰς νὰ

ἀπολαύσῃ, οὔτε τὸν σοφὸν ἢ τὸν ἔμπειρον νὰ ἐπαγγελθῇ. Πλοῦτος καὶ τιμαὶ τὸν ἐπερικύκλωναν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ πλούσιός του οἶκος στενὴ καλύβη τῷ ἐφάνη, ὅταν ἡ ἐλευθερία, λαβοῦσα εἰς χεῖρας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ῥομφαίαν, τὸν ἐκάλεσεν ὡς ἐκλεκτὸν ὁπαδὸν τῆς εἰς τὴν πάλιν. Καὶ πότε ἤλθεν; ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἀκόμῃ ἄμορφος ὅλως διόλου καὶ ἀτατέργαστος.

Τί τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὸν κινδυνώδη τοῦτον ἀγῶνα κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν του; τὸ εἶπα προοιμιάζων· ἡ πρὸς τὸν πάσχοντα πλησίον του ἀγάπη· ποῖον σκοπὸν ἐλθὼν ἔτρεφε; τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ κινδυνεύοντος καὶ ταλαιπώρου πλησίον του. Ἀπὸ τοιαῦτα αἰτία ὀρμώμενος, καὶ εἰς τοιούτους σκοποὺς ἀφορῶν ἐζώσθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης τὸ σπαθί, καὶ ἔτρεξεν εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν τῆς Πελοποννήσου πολέμους· ἐνδυμένος τὴν ἀτατάχῃτον τῆς καρτεροφυχίας πανοπλίαν διέβη μετ' ὀλίγον εἰς Κρήτην, ὅπου ἀντεπάλευσε μὲ τὰ δεινὰ τῆς κακουχίας καὶ παντὸς εἶδους στερήσεως, καὶ ὅλος ἀφοσιωμένος εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκινδύνευσεν ἕκτοτε ἀκόμῃ νὰ γενῇ θῦμα τοῦ ζήλου του. Ἡ πεῖρα τὸν ἐδίδαξε μετ' ὀλίγον τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐδύνατο νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς ἀγῶνάς του ὠφελιμωτέρους εἰς τὸν πάσχοντα πλησίον του· ἐπρότεινεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν χρῆσιν τῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἐπρόσφερε τὸν ἑαυτὸν του ἑτοιμον εἰς τὴν κατὰ τὴν Ἀγγλίαν κατασκευὴν των.

κατέβη ἐκεῖθεν μὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τὸν ἰδῇ καὶ εἰς τῆς νίκης καὶ εἰς τοῦ θανάτου τὰς ἀγκάλας. Διέπρεπε τὸ ναυτικόν μας διὰ τὴν ἀπὸ ὅλους ὁμολογουμένην εἰς τὰ τῆς θαλασσοπορίας σπανίαν ἱκανότητά του καὶ τὴν πολεμικὴν του εὐτολμίαν, ἡ ὁποία ἐκίνησεν εἰς θάμβος τὸν κόσμον ὅλον. Ἀλλ' ἡ πειθαρχία καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ τάξις ἔλειπαν. Συνέλαβε τὴν εὐτυχὴ ιδέαν νὰ συντελέσῃ πρῶτος αὐτός, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τούτων, εἰς τὸ νὰ ἀναβῇ τὸ φιλόκαλον καὶ γενναῖον τοῦτο ναυτικόν εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμόν, τὸν ὁποῖον ἡ θεία Πρόνοια μὲ φανερά σημεῖα δείχνει ὅτι τῷ ἀποταμιεύει καὶ ἰδοὺ τὰ μεγάλα αὐτὰ καλὰ ἡ καρτερικὴ ἱκανότης τοῦ Χάστιγγος τὰ εἰσάγει εἰς τὸ ναυτικόν καὶ σταθερῶς καὶ ἀταράχως. Φθάνει νὰ συλλογισθῇ τις πόσον δεινὴ εἶναι ἡ τοιαύτη εἰσαγωγὴ εἰς ἔθνος ἀλλεοτρόπως γεννημένον καὶ ἡλικιωμένον, πόση ἀξιότης καὶ καρτερία ἀπαιτεῖται εἰς σύστασιν ναυτικῆς ἀρχῆς καὶ τάξεως ἐν καιρῷ γενικῆς ἀναρχίας καὶ ἀταξίας, διὰ νὰ κατανοήσῃ τοὺς καμάτους τοῦ εἰσαγωγέως καὶ διδασκάλου. Ἀλλ' ὅ,τι τιμᾷ περισσότερον τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ναυτικόν ἐνταύτῳ τῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅ,τι οἱ βαρεῖς κανόνες τῆς τακτοποιήσεως, ἀντὶ νὰ ἀποξενώσουν, εἰλκυσαν ὅλως διόλου τὴν καρδίαν τοῦ ναυτικοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν τάξιν· ἀντὶ νὰ ματαιωθοῦν μετὰ τὸν θάνατόν του, εὐτυχοῦν ἀκόμη περισσότερον. Ἐδῶθεν ἀρχίζει τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων του, τοὺς

οποίους παρέλαβεν ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεώς μας· αὐτὴ θὰ διηγηθῇ τὰς κατὰ τὴν Σάμον καὶ ἄλλου ἐκστρατείας του· αὐτὴ θὰ παραπέμψῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ κατὰ τὸν Πειραιᾶ καὶ κατὰ τὸν Βῶλον κατορθώματά του· αὐτὴ θὰ εἰπεῖ χαίρουσα καὶ ἀγαλλομένη, ὅτι τὴν 17 Σεπτεμβρίου ἐπανηγύρισεν ὁ ἀείμνηστος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τὰ προεόρτια τῆς 8 ὁκτωβρίου τοῦ σωτηριῶδους ἐκείνου διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔτους, ἀφανίσας τὸν εἰς Σάλωνα ἐχθρικὸν στολίσκον. Ἀλλ' ἡ ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος, τῷ ἐφαίνοντο ἀποταμιευμέναι εἰς τὸ μέλλον τοῦ Μεσολογγίου, λέγω τῆς πόλεως ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἔδειξεν ὅλην τὴν ἰσχὺν τῆς φύσεώς του. Εἰς τῆς πόλεως αὐτῆς τὴν ἀνέγερσιν προσηλώσας ὅλην του τὴν διάνοιαν ἐδιψοῦσε συμμετοχὸς νὰ γενῇ τῶν μεγαλείων καὶ τῆς φήμης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, πρὸς τὸ τέλος τῆς πολυωδύνου ἐκείνης πολιορκίας, ἐξ αἰτίας τῶν δεινῶν καὶ τῆς σκληραγωγίας, ὁμοιάζαν τὸ φρικτὸν σκελετὸν τοῦ θανάτου, τοῦ ὁποίου τὸ δρέπανον νικᾷ τὸ πᾶν, ἂν καὶ ἀπὸ χειρας ἀσάρχους καὶ καταξηραμένας βασταζόμενον. Μόλις ἀνοίχθῃ πάλιν τὸ θέατρον ἐκεῖνο τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ αἱματωδεστέρων ἀγώνων τῆς πατρίδος, καὶ ἔτρεξεν ἐκεῖ ὡς διψῶσα ἔλαφος· καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς οὐσίους χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνῃ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ χριστιανισμοῦ, τῆς θείας ἐλευθερίας, καὶ τῆς ἀληθοῦς δό-

ξης βλέπει μακρόθεν τὴν πολυώδυνον αὐτὴν πόλιν μεθούσαν ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀγίων, καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ θεὰ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος πρό τινων μηνῶν ἀνέστησεν ἐπὶ τοῦ Βασιλαδίου, ἀνάπτει ἔτι μᾶλλον τὸν ζῆλόν του. Ἀλλὰ τί ἦτον ἡ σημαία αὕτη στημένῃ κατέναντι ἐνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα σφαγιασθέντος; ὁμοίαζε τὸ πικρὸν θυμίαμα, τὸ ὁποῖον καίουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν τάφων ἡ χριστιανικὴ εὐλάβεια καὶ ἡ φιλοστοργία. Ἐκεῖθεν ἀτενίσας εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν παρατηρεῖ, ὡς ὁ ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως, ὑποκάτωθεν τοῦ κρημνισθέντος καὶ μianθέντος ἀγίου θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν εἶχον. Δὲν ἤχοῦν πλεόν, ἀλλοίμονον! δὲν ἤχοῦν εἰς τὰς ἀκοάς του οἱ ὕμνοι τῆς ἐλευθερίας! ἄφωνος εἶναι ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων! ἀφανὲς τὸ ἄλλοτε περιβλεπτον σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου! ὁ τάφος, ὁ τάφος κατέπιε καὶ τοὺς ὕμνους, καὶ τὴν κλαγγὴν καὶ τὸν σταυρόν! Τὸ σημεῖον τῆς ἀσεβείας φαίνεται μόνον ὑψωμένον ἐπάνωθεν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Θεοῦ· μόνον οἱ ὑποκάτωθεν τοῦ θυσιαστηρίου τούτου σφαγμένοι ἅγιοι καὶ δίκαιοι, βαρέως στενάζοντες καὶ ἀγανακτοῦντες, διότι, κατὰκεινται ἀναξίως ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ σημείου τῆς ἀσεβείας, ἀκούονται κρίζοντες μεγάλη τῇ φωνῇ καὶ λέγοντες· Ἔως πότε ὁ δεσπότης, ὁ ἅγιος,

ὁ ἀληθινὸς οὐ κρίνεις, οὐκ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν;

Τοιαύτας βέβαια ἐντυπώσεις ἦτον ἐπόμενον νὰ λάβῃ ἡ εὐγενὴς του ψυχὴ, ὅταν, διερχόμενος τὴν λίμνην ἀπεφάσισεν, ἐνισχυόμενος ἀπὸ τοὺς γενναίους συναγωνιστάς του, νὰ προσβάλῃ ἐξ ἐφόδου τὸ Ἀνατολικόν. Ἀμιλλαν καὶ ἐνθουσιασμόν ἀκαταμάχητον ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν ὅλων τῶν πολεμιστῶν κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἐκείνην ἡ εὐτολμία του. Πρῶτος εἰς τὸν βαθμόν, πρῶτος ἐπαρουσιάσθη καὶ εἰς τὸν κίνδυνον· εἰς ἀσκεπὲς πλοιάριον ἀνέβη, καὶ ἀπροφύλακτος ἐντὸς βολῆς τουφεκίου ἐπλησίασεν· οἰκοδομαὶ ἀνετράπησαν ἐνώπιόν του· ὀχυρώματα κατεστράφησαν· φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τὸν ἐχθρόν. Ἐμψυχωμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸν ἀπτόητον ἀρχηγόν των ἔδειξαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Μεσολογγίου δὲν σκεπάζει ὅλους τοὺς ἀνδρείους τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ τολμηροῦ τούτου καὶ εὐτυχὸς ἐπιχειρήματος, ἐγγὺς τοῦ τέλους τόσων λαμπρῶν ἐλπίδων, βολὴ βαρεῖα στερεῖ τοὺς ἀθλητάς καὶ ἀπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν μεγάλων ἀγώνων των· ἀποθνήσκει ὁ γενναῖος· καὶ δὲν λυπεῖται ὅτι ἀποθνήσκει, λυπεῖται μόνον ὅτι, ἐνῶ ἐκπνέει, αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους ἐν τῇ ἑορτῇ, ὅτι οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάζουσιν, ὅτι αἱ παρθένοι αὐτῆς ἄγονται καὶ αὐτὴ πικραينو-

μένη. Μὲ τοιαύτην βαρυθυμίαν σφαγιάζεται καὶ αὐτὸς ὑποκάτωθεν τοῦ ἰδίου θυσιαστηρίου, ὅπου ἐσφάγησαν οἱ ἅγιοι καὶ δίκαιοι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν βαρυθυμῶν κραυγάζει φωνῇ μεγάλῃ καὶ λέγει· ἕως πότε οἱ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ βασιλεύοντες οὐ κρίνετε, οὐκ ἐκδικεῖτε τὸ αἷμα ἡμῶν; ἕως πότε ἀπροστάτευτος νὰ μένῃ ἡ πόλις, τὴν ὁποίαν μαχομένην διὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἐσθωρωμένου ἀπετέκνωσαν ἡ μάχαιρα καὶ ἡ αἰχμαλωσία; ἕως πότε τὰ δάκρυα νὰ καταβαίνουν εἰς τὰς σιαγόνας της; ἕως πότε τὰ ἀπομεινάρια της ταπεινῶσιν καὶ ἀσχημοσύνην ἐνδυμένα, ἄστεγα καὶ ἄπορα, νὰ μὴ παρηγορῶνται καὶ νὰ κλαίοντα ἐπὶ τῶν τάφων τῶν φιλότατων των; ἕως πότε ἡ ἀσέβεια νὰ κάθεται ἀλαζωνευομένη ἐπάνω τοῦ ἀγιάσματος της καὶ νὰ ὑβρίζῃ ἐνώπιον τῶν χριστωνύμων βασιλέων τὰ ἅγια της; ἕως πότε..... Ἀλλὰ χάρου, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, χάρου· ἡ ἐξ ὕψους βοήθεια εὐλόγησε τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ διὰ τῶν καρτεροφύχων τέκνων της Στερεοελλαδιτῶν, συνετῶς ὀδηγουμένων, ταπεινώσασα τὴν ἀσέβειαν ὑψουμένην εἰς τὰ φρούρια τῆς Βονίτσης, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, τὰ ὁποῖα ἐδυνήθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις μόνον σήμερον νὰ ἐναριθμῇσιν εἰς τὰ τρόπαιά της, ἔχυσε τὰ ἐλεῆ της καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς ἐθνικῆς μας δόξης. Φωνὴ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγέλλεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Αἶ

παρθένοι τῆς πόλεως αὐτῆς, οἱ νεανίσκοι τῆς, ἰδοὺ, ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τῆς φιλοχρίστου μεγαλοδωρίας τοῦ λαμπροῦ κληρονόμου τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν τοῦ θεοσεβεστάτου ἐκείνου Λουδοβίκου, ὁ ὁποῖος, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβασανίσθη εἰς τὰ δεσμὰ τῆς ἰδίας ἀπίστου Αἰγύπτου. Οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς δὲν κωφεύουν, ὅχι, εἰς τὰς φωνὰς τὰς ἐξερχομένας ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Θεοῦ· ἠξεύρουں ὅτι αἱ φωναὶ αὗται εἶναι φωναὶ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὅταν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἶδαν ἀναβαίνοντας εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶπαν. Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ θλίψεως μεγάλης· ἐπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου. Βλέπουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν λαλεῖ ἐν παραβολαῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ Θεὸς ἐργάζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν θνητὸν, ὁ ὁποῖος δυνάμενος νὰ συνεργασθῇ δὲν συνεργάζεται. Χάρου πάλιν, λέγω, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, χάρου· ἀνεγέρθη ἡ δόξα τῆς πολυπαθοῦς αὐτῆς πόλεως, ἀνεκουφίσθησαν αἱ συμφοραὶ τῆς, ἀνεκαινίσθησαν οἱ ἐπινίκιοι ὕμνοι τῆς· ἦλθεν ἡ ὥρα καθ' ἣν τὸ σπέρμα τῶν δούλων τοῦ Κυρίου τὴν ἐκληρονόμησε, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατεσχένωσάν εἰς αὐτήν· ἦλθεν ἡ ὥρα καθ' ἣν οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, φοροῦντες τὰς χρυσοῦφάντους στολὰς των, χειραγωγούμενοι ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ Κυβερνήτην, καὶ παρακο-

λουθούμενοι ἀπὸ τὰ φιλόχριστα τέκνα τῆς πατρίδος, ἔρχονται πάλιν ἐντὸς τῶν κατεδαφισμένων ναῶν της, ὅπου οἱ ἅγιοι καὶ δίκαιοι ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τῆς σφαγῆς των ἔψαλλαν μόνοι τὰ ἐπιτάφιά των. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τῆς τρισηλίου Θεότητος, ἀνεγείροντες τὸ πεσὸν θυσιαστήριον καὶ θέτοντες αὐτὸ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Χριστιανικωτάτης συμμαχίας, ὑμνοῦν σήμερον καὶ εὐλογοῦν μεγαλοφώνως, συνευλογούντων καὶ συνυμνούντων ἄνωθεν τῶν ἀγγέλων, τοὺς ἀνακαλέσαντας αὐτοὺς εἰς τοὺς πατρώους ναοὺς· καὶ γράφοντες τὸ ὄνομά σου εἰς τὸ λαμπρὸν τῆς πόλεως ἐκείνης μαρτυρολόγιον, θὰ τὸ μνημονεύουν εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον τῶν ἁγίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑψόνοντες ἐνώπιον τοῦ εὐγνωμονοῦντος πληρώματος τῶν πιστῶν τὸ ἱερὸν ποτήριον, τὸ δοχεῖον τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος, θὰ δέονται λέγοντες μεγαλοφώνως·

«Φραγκίσκου Χάστιγγος, τοῦ δι' ἀγάπην τοῦ
» πολλὰ παθόντος πλησίον σφαγιασθέντος, μνη-
» σθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ . . .

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγῇ τὴν 8 μαΐου 1829, καθ' ἣν ἐπατηγυρίσθη ἡ κατὰ τὴν 2 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνάκτισις τοῦ Μεσολογίου.

Ἀσύντακτον καὶ ἀπρομελέτητον μὲ ἀνέβασεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο βῆμα τὸ σημερινὸν ἄκουσμα, ἄκουσμα τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄκουσμα· ἀλλὰ μόλις ἀνέβηκα εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτὸν μου κατεχόμενον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου, καὶ φαίνεται μοι ὅτι ἀνέβηκα εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος τὸ ἀναφερόμενον ἀπὸ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν διὰ τὰ διασκορπίσω ἐκεῖθεν τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν εἰς τὴν νέαν Σιών, καὶ τὰ εἶπω μεγαλοφώνως εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, « Ἀνέστη ἡ Ἑλληνικὴ Σιών ἀνέστη ἡ ἁγία Σιών, ἀνέστη. » Θρίαμβος θρίαμβον διαδέχεται, καὶ χαρὰ χαρὰν προκαταγγέλλει. Ἐγγὺς ἦσαν οἱ ὀκτώχρονοι ἀγῶνες τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος νὰ χαθοῦν μετ' ἧχου· ἐγγὺς τὸ σκότος τῆς δουλείας νὰ καλύψῃ τὴν γῆν ἐκείνην· ἀλλ' ὁ δίκαιος κριτὴς, ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος, ἔστειλεν οὐρανόθεν εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν χριστιανικὴν αὐτὴν γῆν ἄλλοπίστους τὴν σκελετόμορφον πεῖναν, καὶ ὁ παρακολουθῶν αὐτὴν ἄγγε-

λος τοῦ ὀλέθρου ἀνοιξε τὰς πύλας τριῶν φρουρίων, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης· καὶ ποίων φρουρίων; ἐκείνων τὰ ὅποια ἐπερίπαιξαν τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρίαν εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ αἵμοσταγοῦς ἀγῶνος. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρωπίνης δυνάμεως, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, εἶναι δῶρον τῆς παντοδυνάμου χειρὸς σου· καὶ ὅ,τι ἡ παντοδύναμος χεὶρ δωρεῖται, ποία θνητὴ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ; καὶ ὅταν φανερόνεται λαμπρότερον τοῦ ἡλίου ἡ θέλησις τοῦ Κυρίου, ποῖος τολμᾷ νὰ ἀντεῖπῃ; τῆς παντοδυνάμου αὐτῆς χειρὸς δῶρον εἶναι καὶ ἡ ἀνέγερσις τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ἀνέβηκα νὰ εὐαγγελισθῶ τὴν στιγμὴν αὐτήν· ναι, τῆς παντοδυνάμου χειρὸς δῶρον εἶναι ἡ ἀνέγερσις τῆς· τριάντα χιλιάδες ἐχθροὶ ἐφθάρησαν εἰς δούλωσίν της· οὔτε ῥάνις αἵματος ἐχύθη εἰς ἀνάστασίν της!

« ὦ πόλις τοῦ Μεσολογγίου! πόλις, βασίλισσα τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος! πόλις, διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰ καὶ μεγάλα ἐλαλήθη, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος ἐζυμώθη μὲ τὸ αἷμα τόσων ἀνδρείων, τόσων ἀκάκων νηπίων καὶ παρθένων, τόσων ἀδυνάτων γερόντων καὶ γυναικῶν, μὲ τὸ αἷμα τῶν ἰδίων μου ἀδελφῶν! ὦ πόλις τοῦ Μεσολογγίου! τριῶν χρόνων ζοφερὰ νέφη ἔπεσαν κατεπάνω σου· ἐφάνης ὅτι κατέβης εἰς τὸν ἅδην διὰ νὰ μὴν ἀναβῇς ἐκεῖθεν πλεόν· ἀλλ' ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου σὲ ἀνύψωσε· φῶς σήμερον σὲ περικυκλῶνει ὅλην· οὐράνιος δόξα ἀνατέλλει ἐπάνω σου· στέφανος κάθεται εἰς τὴν κεφα-

λήν σου· σκιρτᾷ καὶ ἀγάλλεται ἡ Ἑλλάς, καὶ πλήρης τῶν ἀναστασίμων ὕμνων σου ψάλλει τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην ὡς ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου· ἀλλὰ δὲν σκιρτᾷ, ἀλλὰ δὲν ἀγάλλεται ἡ Ἑλλάς μόνη· συσκιρτᾷ καὶ συναγάλλεται ὅλη ἡ Εὐρώπη, ὅλη ἡ Ἀμερική· τὸ Μεσολόγγι δὲν ἀνήκει πλέον εἰς σᾶς, Ἑλληνες, μόνον· τὸ υἱοθέτησεν ὅλος ὁ παλαιὸς καὶ ὁ νέος κόσμος· ἐθρήνησε θρῆνον μέγαν ὅταν ἔμαθε τὴν πτώσιν του· ἀνεκλάλητος θὰ εἶναι ἡ χαρά του ὅταν μάθῃ τὴν ἀνάστασιν του· ναι, οἱ βασιλεῖς ἀπὸ τοὺς θρόνους των θὰ τὸ χαιρετήσουν· οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας των θὰ ἀλαλάξουν· πᾶσα τάξις ἀνθρώπων θὰ χειροκροτήσῃ· οἱ ἄμβωνες, τὰ βήματα αἱ καθέδραι, τὰ θέατρα, αἱ ἀγοραί, ὅλα, ὅσα ἐθρήνουν καὶ θρηνοῦν ἀκόμη τοὺς ἐπιταφίους θρήνους του, θὰ ἐορτάσουν ἐορτὴν μεγάλην· λαμπρὸν φῶς θὰ περιχυθῇ καὶ εἰς τὴν συνθήκην τῆς 24 ἰουνίου, τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία πόλις καιομένη ἐκυοφόρησεν· ἀκτινοβόλος σταυρὸς θὰ λάμψῃ καὶ εἰς τὸ μέτωπον τῶν ἀγγελοψύχων ἐκείνων φιλελληνίδων, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἔμαθαν ὅτι ἐκυνδύνευεν ἡ πόλις αὐτῇ, ἔτρεχαν τοὺς δρόμους καὶ τοὺς οἴκους τῶν Παρισίων καὶ λοιπῶν πόλεων τῆς φιλανθρωποτάτης Γαλλίας, καὶ κρεμῶσαι εἰς τὸ μέτωπον μαῦρον σταυρὸν ἔκραζαν· ἔλεος, ἔλεος· εἰς ἓνα λόγον, ἡ β' μαΐου θὰ εἶναι ἡμέρα παντοτεινῆς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πανηγύρεως.

» Συνοδεύσατέ με τώρα, λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ

ὑψίστου, σεβαστὲ Κυβερνήτα, πρῶται Ἀρχαὶ τῆς πατρίδος, παμπληθέστατόν μου ἀκροατήριον, συνοδεύσατέ με ἐρχόμενον καὶ προσπίπτοντα μὲ εὐλάβειαν καὶ ταπείνωσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς θείας μεγαλειότητος, καὶ συνευχηθῆτε μαζὶ μου τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν ἀναπέμπει ὅλη ἡ ψυχὴ μου, ὅλη ἡ καρδιά μου, ὅλη ἡ διάνοιά μου.

« Θεὲ τοῦ ἐλέους! εἶδες ὅτι ἡ κληρονομία μας μετετέθη εἰς ἄλλοφύλους· εἶδες ὅτι ὁ λαϊμός μας κατεκάμφθη ὑπὸ σιδηρᾶς καὶ πολυχρονίου ἀλύσου· εἶδες ὅτι ξίφος ἐρημώσεως ἔπεσε κατεπάνω μας· εἶδες ὅτι ἡμέραι πένθους καὶ ὄνειδισμοῦ ἔγεινεν ἡ ζωὴ μας· ἤκουσας τοὺς στεναγμοὺς τοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τὰ δεσμά μας· ἐκινήθης εἰς ἔλεος, καὶ ὡς Θεὸς τῶν Δυνάμεων ἔστειλας θάρσος εἰς τὴν ταπεινωμένην καρδίαν μας καὶ ἐξώπλισας τὸ ἀδύνατόν μας χέρι μὲ τὸ ξίφος τῆς δυνάμεώς σου· ἔδειξας τὸν ὀλιγοστόν εἰς χιλιάδας, καὶ τὸν ἐλάχιστον εἰς ἔθνος μέγα· ἔρριψας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας τὰς φλόγας τῆς ὀργῆς σου καὶ ἔστησας ἔμπροσθέν μας τὴν κραταίαν αἰγίδα τῶν πιστῶν σου τριῶν βασιλέων· ἀπέστειλας λύτρωσιν εἰς τὸν κατὰ τὴν Πελοπόννησον λαόν σου τὸν πιστόν σου θεράποντα Κάρολον, τὸν καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι χριστιανικώτατον, τοῦ ὁποίου αἱ πολυένδοξοι καὶ φιλελληνικώταται δυνάμεις, μόλις φανεῖσαι, ἐλευθέρωσαν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν μοχθηρίαν. Διὰ τὴν νῦν μεθέξῃ καὶ ὁ ἀνέστιος λαὸς τῆς

στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς αὐτὰς χάριτάς σου, εὐδόκησας νὰ ὑψώσῃ ἐσχάτως μόνη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, διὰ τῶν ὅπλων τῆς ἰδίας στερεᾶς Ἑλλάδος, τὴν θεοδόξαστόν μας σημαίαν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Βονίτσης, τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, καὶ δι' αὐτῆς μόνης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ μόνων τῶν στερεοελλαδιτικῶν ὅπλων νὰ παύσῃς σήμερον διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Μεσολογγίου τὸ τρίχρονον πένθος τοῦ λαοῦ σου, νὰ τὸν ἐνδύσῃς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. Σὺ, Κύριε, κατέστησε καὶ εἰς τὰ τεῖχη τῶν φρουρίων τούτῳ ν καὶ τῆς πόλεως ταύτης φύλακας ἀοράτους ὄλην τὴν ἡμέραν καὶ ὄλην τὴν νύκτα· φρούρησε τὴν νέαν σου Ἑλληνικὴν πολιτείαν· σκέπασε τοὺς προστάτας βασιλεῖς καὶ τὸν Κυβερνήτην αὐτῆς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πετερύγων σου· εἰρήνην χάρισε εἰς τὸν λαόν σου· δὸς εἰς αὐτὸν ἀτάραχον καὶ ἀμείωτον κληρονομίαν τὴν γῆν τῶν πατέρων του· καὶ καθ' ἣν ὤραν ὀροθετεῖται τὸ νέον κράτος, τὸ ὅποῖον ἡ δεξιὰ σου ὕψωσε, βάλλε Σὺ εἰς τὰ θεμέλια αὐτοῦ λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἐντιμον, διὰ νὰ λέγουν οἱ βλέποντές τον.

« Αὐτὸς ὁ λίθος εἶναι λίθος, τὸν ὅποῖον ἔβαλεν ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ».

ΛΟΓΟΣ

*Ἐπικηδεῖος εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαήμην, ἐκφωνηθεὶς ἐν
Ἀθήναις τὴν 5 μαΐου 1840.*

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος πα-
ρουσιάζει εἰς τὸν ἑκθαμβὸν κόσμον δύο γενεάς πολὺ
ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ ἔθνους, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα τὰ ὅποια αἱ δύο
αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ
ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρῶν ἀρι-
θμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συν-
τηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευοῦσης νὰ πέσῃ
ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπε-
λευθερωτικὴ τῆς πατρίδος ὀλοτελῶς δουλωθεί-
σης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς
τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαὶ, αἱ ὅποιαὶ ὡς
δύο ἐξαίσιμα φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτι-
κὸν ὀρίζοντα ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅ-
λου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ
ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μεδῶρα
τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ
εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦ-

τος ὑψηλὸς προορισμὸς, διότι πῶς ἄλλως θὰ ἐδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; ἡ πρώτη γενεὰ, λέγω ἡ συντηρητική, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων, ἡ δὲ δευτέρα, λέγω, ἡ ἀπελευθερωτική, εἶσθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες· ναί· σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι καθ' ἃς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὗται νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὅρον. Τῷ ὄντι τίς ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπεθανατίζετο ὅσον ἀπεθανάτισθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν μας πολυπαθὴ ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρὸς· ἀρχηγός, ὅχι ὁπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας· αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καὶ Λόντου ἐφώνηξε πρῶτος τὴν 25 μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας· Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας· ἐφώνηξε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔγεινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα

τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔγεινεν ἐλευθέρα. Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου, ἢ ἐπισημότητος; ὄχι βέβαια· διότι ἦτον ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου· τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαήμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὁποία καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν· ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ταραττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχὰς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεων του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζὶ σὰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας· διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς.

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος.

Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχὲς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα του, μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαήμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοίσθοια ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατορικὴν Κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαήμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύσθη ἡ δικτατορικὴ αὕτη Κυβέρνησις, σκέψις ἔγεινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων, καὶ ἰδοὺ πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαήμης προβάλλει . . . ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκην. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερόν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον, τὸν προὔπαντᾶ ὁ Ζαήμης ἐρχόμενον· ἡπατρίς, τῷ λέγει, ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἑνωσίν μας· τὴν ἀπαιτεῖ ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὅποιος, τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματα τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίχισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν

δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν τοῦ ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγάλοψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

Ἡ πράξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλληνα καὶ ὡς ἄνθρωπον τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαήμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικῶμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνρθωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῶ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητοὺς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν ἐλευθέραν. Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος τῶν, Τιμολέοντα, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερι-

νήν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατή-
φειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς
προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ Ἑλληνι-
κὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν,
ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς
παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν
θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανα-
σίαν, ἣ ὁποία τὸν περιμένει· ναί· ἡ παραπομπή τοῦ
Ζαήμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήϊ-
νος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν
δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη οὔτε θρῆνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀ-
μείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

*Εἰς Πετρόμπεην Μαυρομηχάλην, ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἀθή-
ραις τῇ 18 ἰανουαρίου 1848.*

Ἐὰν παντὸς ἐπαίνου καὶ σεβασμοῦ ἄξιος εἶναι
ὅστις προχειρισθὲς εἰς ὑψηλὴν Ἀρχὴν μετέρχεται
αὐτὴν εἰς ὠφέλειαν τῶν χρεῖαν ἔχόντων τῆς ἀντιλή-
ψεώς του, πόσον ἀξιεπαινετώτερος καὶ ἀξιοσεβα-
στότερος εἶναι ὅστις μετέρχεται τὴν ὑψηλὴν ταύ-
την Ἀρχὴν ὄχι εἰς ὠφέλειαν ὀλίγων, ὄχι εἰς ὠφέ-
λειαν πολλῶν, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν ὁλοκλήρου ἔθνους,
καὶ δὲν τὴν μετέρχεται πρὸς ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ
πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἴδῃ τὸ ἔθνος του μεταβαί-
νον ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὃ ἐστὶν ἀπὸ τῆς
δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν; ἀλλ' ἂν ὁ ἄρχων οὗ-
τος ἀποφασίσῃ διὰ τὸν ἐθνοσωτήριον τοῦτον σκοπὸν
νὰ ἀπαρνηθῇ ὀλοτελῶς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν Ἀρχὴν
του, νὰ ἐκθέσῃ προθύμως εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον
αὐτὴν τὴν ζωὴν του, νὰ ἴδῃ ἀγογγύστως χυνόμενα
ἀφειδῶς αὐτὰ τὰ αἵματα τῶν συγγενῶν του, τῶν ἀ-
δελφῶν του, τῶν υἱῶν του, ὁ ἄρχων οὗτος δὲν ἀ-
νέβῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς τε-

λειότητος; ὁ ἄρχων οὗτος δὲν ἀπέδειξε, δι' ὧν ἔπραξεν, ὅτι ἐθεώρει τὴν πατρίδα, ὅπως τὴν ἐθεώρει καὶ ὁ Σωκράτης; «Ὁ ἐστὶ, μητρόσ τε, καὶ πα-
» τρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων
» τιμιώτερον, καὶ σεμνότερον, καὶ ἁγιώτερον».

Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου τὴν νεκρικὴν κλίνην περικυκλοῦμεν σήμερον.

Διατρίβοντές τινες τῶν φιλογενῶν ἐν ξένη γῇ συνέλαβαν, κατὰ θείαν ἀναμφιβόλως ἔμπνευσιν, τὴν μεγάλην ιδέαν τῆς ἀνορθώσεως τοῦ πεπτωκότος Ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἐνατένισαν μακρόθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ποῦ πρῶτον προσήλωσαν τοὺς διανοητικούς ὀφθαλμούς των εἰς πραγματοποιήσιν τῆς μεγάλης ταύτης ιδέας; ποῦ, εἶπαν, στῶμεν καὶ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος κινήσωμεν; Ὅχι ἄλλου, εἰμὴ ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου, ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκείνου, ὅπου, ὡς ἐπὶ ἄλλου Ἀραράτ, διεσώθη ἡ κίβωτός τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ γενικοῦ πολιτικοῦ καταποντισμοῦ τῆς ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ ἐφαίνετο περιστέρα βαστώσα ἐν τῷ στόματι αὐτῆς φύλλον ἐλαίας· ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ ἔφεγγεν ὁ πανταχοῦ ἀποσβεσθεὶς λύχνος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀν καὶ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔχει γύρωθέν του, ἦτον φῶς ἀμυδρόν, φῶς ὅμοιον τοῦ κλαυθμηροῦ φωτός, τὸ ὁποῖον χέει τὸ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν τάφων καιόμενον ὠχρὸν κηρίον· ἐκεῖ, εἶπαν, στῶμεν καὶ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος κινήσωμεν.

Καλὴ τύχη ἡγεμόνευεν ἐκεῖ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ προκείμενος ἀνὴρ, πασίγνωστος διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς του καὶ διὰ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος χρῆσιν τῆς ἡγεμονίας του· πρὸς αὐτὸν ἐπέμφθη ἄγγελος οὐρανόθεν ἐν μορφῇ ἀνθρώπου καὶ τῷ ἀπεκάλυψε τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μυστηριώδεις βουλὰς τοῦ Ὑψίστου· ναί· οὐρανόθεν ἐπέμφθη ὁ ἐν μορφῇ τοῦ Κυριακοῦ Καμαρινοῦ ἀναγγεῖλας πρὸς αὐτὸν τοὺς μεγάλους σκοποὺς τῆς φιλικῆς ἐταιρίας· οὐρανόθεν ἐπέμφθη ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος· διότι τοιαῦται ἀγγελίαι δὲν εἶναι γήϊναι.

Ἐδέχθη τὴν οὐράνιον ταύτην ἀγγελίαν ὁ φιλογενέστατος ἡγεμὼν μεθ' ὅσης προθυμίας δέχεται τις ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, καὶ ὀλιγορήσας πάντα τ' ἄλλα προσήλωσεν ἑκτοτε καὶ τὴν καρδίαν του καὶ τὸν νοῦν του εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνικῆς του παλιγγενεσίας. Ἐκτοτε ἡ μηδέποτε δουλωθεῖσα Μάνη μετεμορφώθη εἰς πολεμικὴν τῆς μελετωμένης ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως ἐστίαν. Ἐκεῖ συνήλθαν οἱ Κολοκοτρῶναι, οἱ Νικῆται, οἱ Δικαῖοι, οἱ Ἀναγνωσταράδαι ἀκονίζοντες τὰ ξίφη των. Ἐκεῖ ἐπεριμένετο καὶ ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, διότι ἐκεῖθεν ἐπρόκειτο νὰ πέσωσιν οἱ πρῶτοι κεραυνοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς τυραννίας.

Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν κατὰ τὴν θεῖαν βούλησιν ἡ Ἑλλάς· ἤχησε πρῶτος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὁ Παναχαϊκὸς τὸν ἀναστάσιμον ὕ-

μνον· ἀντήχησε βροντόφωνος ὁ Ταύγετος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Μαυρομιχάλης ἔκραξε κραυγὴ μεγάλη· « Ἐξεγείρου Σιών, ἔνδυσε τὴν ἰσχύν σου, » ἔνδυσε τὴν δόξαν σου, ἐκτίναξον τὸν χοῦν σου, » ἀνάστηθι, ἔκδυσε τὸν δεσμὸν τοῦ τραχήλου σου » Ἐκραξεν ὡς ἄλλος Ἡσαίας, καὶ ἐπὶ τῇ κραυγῇ αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ προγονικοὶ τῆς Σπάρτης τάφοι· διεχύθη ἐκεῖθεν πνεῦμα ζωῆς, πνεῦμα δόξης, πνεῦμα δυνάμεως· ὑψώθη ὁ σταυρὸς ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ ἐν φωνῇ σάλπιγγος καὶ ἔπεσεν ὅλη ἡ Μάνη ἐνοπλος, ἀρχηγετοῦντος τοῦ ἡγεμονός της, εἰς τὴν Καλαμάταν.

Δύω ἀξιομνημόνευτοι πράξεις ἐχαρκτήρισαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα· αἱ δύο αὐταὶ πράξεις εἶναι δύο λαμπρὰ μνημεῖα, ἡ μὲν τῆς πρὸς τὴν φιλάνθρωπίαν, ἡ δὲ τῆς πρὸς τὴν εὐνομίαν ῥοπῆς τῶν Ἑλλήνων· ἀκούσατέ τας.

Ὅλοι οἱ ἐν Καλαμάτα ἐχθροὶ παρεδόθησαν ἀμαχητὶ εἰσβαλλόντων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' οὔτε ῥανὶς αἱμάτος ἐχύθη· ἰδοὺ τὸ μνημεῖον τῆς ἐλληνικῆς φιλάνθρωπίας· ἀμέσως ἐσυστήθη ἐντὸς τῆς ἀλωθείσης πόλεως διοίκησις ὀνομασθεῖσα Μεσσηνιακὴ Γερουσία· ἰδοὺ τὸ μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς φιλονομίας· καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη τῶν δύο τούτων ἀξιομνημονεύτων πράξεων ὀφείλονται κυρίως εἰς τὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τότε ἰσχύοντα ἀγαθὸν τοῦτον ἄνδρα.

Κυριευθείσης τῆς Καλαμάτας ἐκάθησεν ὁ Μαυρομιχάλης ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη ὡς Γερουσιάρχης, καὶ

πρῶτον μὲν ἐξέδωκεν ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους εἰς φωτισμὸν τοῦ ἔξω κόσμου τὴν πασίγνωστον προκήρυξίν του, δι' ἧς ἐσάλπιζε τὴν γενναίαν καὶ ἀκλόνητον ἀπόφασιν τῶν ἐλλήνων τοῦ νὰ ἐλευθερωθῶσιν, ἢ νὰ ἀποθάνωσιν· μετὰ δὲ ταῦτα συγκαλέσας περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐκεῖ γενναίους ἄνδρας « πορεύθητε, εἶπε καὶ κύριος ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν εἰς ἐκδίκησιν τῶν » ἐχθρῶν ὑμῶν. » Εἶπε, καὶ οἱ ἀδελφοί του, οἱ υἱοί του, οἱ Κολοκοτρῶναι, οἱ Νικῆται, οἱ Δικαῖοι, οἱ Ἀναγνωσταράδαι, οἱ συγκαταβάντες ἐκ τοῦ Ταυγέτου εἰς τὴν Καλαμάταν, διεσπάρησαν ἀμέσως ὑπὸ τὴν θερμὴν συνδρομὴν του εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀνάπτοντες τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐντεῦθεν ἄρχονται οἱ πολυένδοξοι καὶ πολυαἵματοι ἀγῶνες τῆς Μαυρομιχαλικῆς οἰκογενείας.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη κλείσει τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὸ φίλτατον τέκνον τοῦ σεβασμίου τούτου ἀνδρὸς, τὸ φίλτατον τέκνον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ χαριτωμένος Ἡλίας, ἔπεσεν ἐν πολέμῳ θῦμα τῆς πατριωτικῆς φιλοτιμίας του· ἀληθῆς ἀπόγονος τοῦ ἀθανάτου ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν ἐπροτίμησε τῆς αἰσχροῦς φυγῆς τὸν ἐνδοξὸν θάνατον. Δὲν εἶχεν ἀκόμη κλείσει τὸ δεύτερον ἔτος, καὶ ἄλλο πικρὸν ποτήριον ἐκέρασε τὸν ἀποφανισθέντα πατέρα ὁ ἐν πολέμῳ θάνατος τοῦ αὐταδέλφου του Κυριακούλη, τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν Βαλτισίῳ γενναιότης μεγάλως ἐσύντεινεν εἰς στερέωσιν τοῦ κατ' ἀρχὰς κλονιζομένου ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Ἦλθε τὸ τέταρτον ἔτος, καὶ ἄλλος χαριτωμένος υἱὸς του, ὁ Ἰωάννης, ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ἀγῶνα.

Τὰ δεινὰ ταῦτα παθήματα ἐπλήγωσαν, ἀλλὰ δὲν ἐκλόνισαν τὴν καρτερικὴν καρδίαν τοῦ γενναϊόφρονος Μαυρομιχάλη.

Τιτρωσκόμενος ὑπὸ τῶν τοιούτων βελῶν ὠμοίαζε τὸν λέοντα, ὁ ὁποῖος ὅσον τιτρώσκεται, τόσον ἀγριώνει κατὰ τῶν τιτρωσκόντων αὐτόν.

» Εὐχαρίστως (ἔλεγε δι' ἐγκυκλίου του πρὸς τὸ
» ἔθνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου) εὐχαρίστως
» ἔπια τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον· ὁ ἔνδοξος οὗτος
» μάρτυς τῆς ἐλευθερίας ἀναπαύεται ἤδη ἐν κόλποις
» Ἀβραάμ, ἀξιωθείς τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον·
» ἀλλ' ὁ θάνατός του παρηγορεῖ τὴν καρδίαν μου,
» διότι μὲ δίδει χρηστὰς ἐλπίδας, ὅτι τὸ παράδειγ-
» μα τῆς Σπαρτιατικῆς του εὐθαρσίας θὰ ἐλευθε-
» ρώσει τὸ πατρίων ἔδαφος ἀπὸ τὴν στυγεράν πα-
» ρουσίαν τῶν ἀπανθρώπων τυράννων· αἱ σκιαὶ αὐ-
» τοῦ, τοῦ ἄλλου υἱοῦ μου, τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ τό-
» σων ἄλλων περιϋπτάμεναι ἐπικαλοῦνται τὸν ἰσχυ-
» ρὸν βραχίονά σας εἰς ἐκδίκησιν τοῦ αἵματός των·
» Τρέξατε ὅλοι εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἐγὼ
» τρέχω πρῶτος εἰς ἀντίληψιν τοῦ κινδυνεύοντος
» Νεοκάστρου. »

Τοιαῦτα ἔγραφε, τοιαῦτα ἐφρόνει, καὶ τοιαῦτα ἐπραττεν ὁ μεγαλόφρων ἀνὴρ. Παρατηρήσατε ὅτι κατὰ τὴν δεινὴν του ἐκείνην οἰκιακὴν συμφορὰν,

καθ' ἣν τὸ αἶσθημα τῆς πατρικῆς φιλοστοργίας ὑπερνικᾷ πᾶν ἄλλο αἶσθημα, δὲν εἶχεν ὑπ' ὅψιν ὁ ἀπορφανισθεὶς πατὴρ, εἰμὴ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα! ἀντὶ νὰ θρηνῇ, ἐξεστράτευεν· καὶ ἀντὶ νὰ παρηγορεῖται, ἐπαρηγόρει. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι πύργος δυνάμεως ἦτο τὸ ὄνομά του· ἠκούετο ὅτι ὁ Μανιάτμπεης ἐξεστράτευσεν, ὅτι ἐκστρατεύει, ὅτι θὰ ἐκστρατεύσει, καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν κινδυνευόντων ἀνεπτεροῦντο. Πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διηγοῦνται τὰς ἐκστρατείας του, ἡ δὲ κλεινὴ πατρίς μου, ἡ πόλις τοῦ Μεσσολογγίου, τὸν ἐγκατατάττει ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτῆς πολιορκίας μεταξὺ τῶν ἐνδόξων ὑπερασπιστῶν της.

Τοιοῦτος ἐφάνη ὁ ἀνὴρ ἐν πολέμῳ· τοιοῦτος ἐφάνη διανύων καὶ τὸ πολιτικὸν στάδιόν του ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· ἐμπεπιστευμένος τὰς πρώτας Ἀρχὰς τῆς πατρίδος ἐφιλοτιμήθη πάντοτε νὰ πληρώσῃ τὰς εὐχὰς καὶ νὰ δικαιώσῃ τὰς προσδοκίας της· ἂν δέ ποτε περιεπλέχθῃ εἰς ἐμφύλια κακὰ, καθὼς καὶ ἄλλοι πρωταγωνισταί, ἡ καρδία του ποτὲ δὲν ἔπταισε, καὶ ὁ πατριωτισμὸς του καὶ ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐγκαρτέρησίς του ποτὲ δὲν ἐσάλευσε· περιεπλέχθῃ εἰς ἐμφύλια κακὰ, καθὼς καὶ ἄλλοι πρωταγωνισταί, διότι αἱ ἐπαναστάσεις εἶναι ἑκτακτα καὶ νεοφανῆ συμβάντα τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν· αἱ ὁδοὶ των δὲν εἶναι λεῖαι, καὶ οἱ ἄνδρες αὐτῶν διερχόμενοι διὰ σχολιῶν τρίβων, διὰ κρημνῶν καὶ τριβόλων, συνήθως προσκόπτουν, πολλάκις πίπτουν, ἐνίοτε δὲ

καὶ συντρίβονται· ἀλλὰ, καθὼς εἶπα, ἡ καρδιά τοῦ αἰοδίμου ποσῶς δὲν ἔπταισε, καὶ ὁ πατριωτισμός του καὶ ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐγκαρτέρησίς του ποτὲ δὲν ἐσάλευσεν.

Τοιοῦτος ἐφάνη καὶ ὁ πολεμικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος· ἄξιος τοιοῦτου δημοσίου βίου ἐφάνη καὶ ὁ ἰδιωτικὸς του· εὐσέβειαν καὶ πρὸς τὰ θεῖα ἀγάπην ἔπνεεν ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας· ἀκράδαντον πίστιν εἶχεν εἰς τὸν Θεόν του· ἀνεπίληπτα καὶ χριστιανικὰ ἦσαν τὰ ἥθη του· ὁ οἶκος του ἦτον οἶκος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πλήρης ἀγαθότητος ἡ πρὸς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς διαγωγή του, « Ἐν ἀκακίᾳ ἡ καρδιά αὐτοῦ ἐπορεύθη, καὶ ἐν » εὐθύτητι ὁ ποῦς αὐτοῦ ἔστη. »

Τοιοῦτος ἐχρημάτισεν ὁ μακάριος ἀνὴρ καὶ ὡς δημόσιος καὶ ὡς ἰδιώτης· δόξα καὶ ἀγλαΐσμα ἀνεδείχθη τῆς γενεᾶς μας· καὶ ποίας γενεᾶς ; τῆς γενεᾶς, ἣτις ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος· τῆς γενεᾶς, τὴν ὁποίαν δὲν διςάζω νὰ κηρύξω μοναδικὴν μεταξὺ ὅλων τῶν γενεῶν ὅχι τῆς νέας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας καὶ πολυενδόξου Ἑλλάδος. Ἐμελέτησα καὶ ἐγὼ τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων προγόνων μας, ἀλλ' ἐν τῇ πλήρει θαυμάτων ταύτῃ ἱστορίᾳ μίαν καὶ μόνην γενεὰν εὐρίσκω ἐφάμιλλον τῆς δόξης τῆς γενεᾶς ταύτης· ποίαν ; τὴν ἐπὶ τῶν μηδικῶν πολέμων· ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἐκείνης καὶ ταύτης εὐρίσκω μεγίστην διαφοράν· ἐκείνη ἔσωσε κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα, ἀλλ' αὕτη τὴν ἀ-

νέστηκεν πρὸ αἰώνων πεσοῦσαν· ἐκείνη διετήρησεν ὅ,τι εἶχεν, ἀλλ' αὕτη ἀπέκτησεν ὅ,τι δὲν εἶχεν. Λάμπει ἡ σημερινὴ γενεὰ φαεινότερον ἐκείνης καὶ κατ' ἄλλα· πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἡμαύρωσαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος προσφέρουσαι εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος τὸ νερόν καὶ τὸ χῶμα, τὰ σύμβολα τῆς ὑποταγῆς· πολλαὶ δὲ καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς κοινῆς πατρίδος· ἀλλὰ τοιοῦτον στίγμα δὲν φέρει ἡ γενεὰ αὕτη· διὰ τοῦτο τὴν θεωρῶ μοναδικήν καὶ τὴν κηρύττω, χωρὶς νὰ φοβηθῶ τὰς ἐπικρίσεις τῶν σοφωτέρων μου, ὑπερέχουσιν καὶ αὐτῆς τῆς θαυμαστοτέρας γενεᾶς τῆς ἀρχαίας καὶ πολυενδόξου Ἑλλάδος. Ναι, ἀδελφοί, θεωρῶ τὴν γενεάν τοῦ ἀγῶνος ὡς θεόθεν πεμφθεῖσαν εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος· τὰ ὅπλα τῆς ἐδοξάσθησαν καὶ εὐλογήθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς ὅπλα πίστεως καὶ πατρίδος.

Τοιαύτη εἶναι ἡ γενεὰ τῆς ὁποίας δόξα καὶ ἀγλαΐσμα ἀνεδείχθη, ὡς εἶπα, ὁ προκείμενος ἀνὴρ. Τοιαύτης γενεᾶς γόννοι εἶσθαι σεῖς, ὧ εὐτυχεῖς καὶ τρισευτυχεῖς νέοι τῆς Ἑλλάδος. Οἱ γονεῖς σας ἡγωνίσθησαν τὸν ἐνδοξότερον καὶ ἀγιώτερον ὅλων τῶν ἀγῶνων, τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας, σὰς ἤνοιξαν διὰ τῶν λαμπρῶν πράξεών των στάδιον μεγάλης δόξης καὶ μεγάλου μέλλοντος· διατρέξατέ το εὐκλεῶς, φανεῖτε ἄξιοι αὐτῶν, ἄξιοι

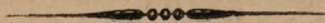
τῶν εὐφημιῶν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αἰώνων· μὴ λησμονήσατε ποτὲ ὅτι οἱ γονεῖς σας ἐγεννήθησαν υἱοὶ δουλείας καὶ ἔγειναν πατέρες ἐλευθερίας· μὴ λησμονήσατε ποτὲ ὅτι ἐξηλειμμένον ἡῦραν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος σας ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς, καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἰδίων αἱμάτων, ἐν μέσῳ ἀνηκούστων κινδύνων καὶ συμφορῶν, τὸ ἐχάραξαν ἐν αὐτῷ.

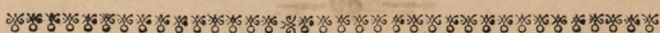
Ἀθάνατοι εἶναι αἱ τοιαῦται πράξεις, ἀθάνατοι εἶναι οἱ πράττοντες αὐτάς καὶ διὰ παντὸς εὐλογημένη καὶ δεδοξασμένη ἐπὶ τῆς γῆς ἡ μνήμη αὐτῶν. Ἀθάνατον καὶ διὰ παντὸς εὐλογημένην καὶ δεδοξασμένην μνήμην δι' ὧν ἔπραξεν ἀπολείπει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ σήμερον ἀπερχόμενος εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς πρωταγωνιστῆς Μαυρομιχάλης.

Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν δὲν ἀρκούμεθα εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ἀθανασίαν· προσδοκῶμεν τὴν ἐν οὐρανοῖς μακαριότητα· τὴν προσδοκῶμεν «ὡς προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἵωνος·» τὴν προσδοκῶμεν «ὡς μὴ ἔχοντες ὧδε μένουσαν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦντες,» καὶ τὴν προσδοκῶμεν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡ προσδοκία τῆς ἐν οὐρανοῖς μακαριότητος πραγματοποιεῖται καὶ αὕτη σήμερον ὡς πρὸς τὸν χριστιανικώτατον τοῦτον ἄνδρα· καὶ πῶς τὸ ἠξεύρω; ἐπιθεωρῶν τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου σὰς ἀνέφερα ὅ,τι ὅλοι γνωρίζετε, δηλαδὴ ὅτι διεκρίνετο διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀκράδαντον πίστιν του· ναί, ἀδελφοί,

ὅσον μέγας ἀνεδείχθη ὁ πατριωτισμός του, τόσον βα-
θεῖα καὶ εἰλικρινὴς ἦτον καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίσις του·
πιστὸς μέχρι θανάτου φανεῖς εἰς τὴν πατρίδα του
ἀπῆλause τὴν ἐπὶ γῆς ἀθανασίαν· πιστὸς μέχρι θα-
νάτου φανεῖς εἰς τὸν Θεόν του ἀπολαμβάνει σήμερον
τὴν ἐν οὐρανοῖς μακαριότητα· τὴν ἀπολαμβάνει· δὲν
σᾶς τὸ λέγω ἐγώ, σᾶς τὸ λέγει τὸ στόμα τῆς θείας
ἀποκαλύψεως· «γενοῦ, (λέγει τὸ στόμα τῆς θείας ἀπο-
καλύψεως) γενοῦ πιστὸς μέχρι θανάτου καὶ δώ-
σω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς»· ἔγεινε πιστὸς
μέχρι θανάτου εἰς τὸν Θεόν του, ἀπολαμβάνει ἄρα
κατὰ τὴν θεῖαν ἐπαγγελίαν τὸν μισθὸν τῆς πίστεώς
του, τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· ἀθάνατος λοιπὸν ἐπὶ
τῆς γῆς καὶ μακαρία ἐν οὐρανοῖς εἶναι ἡ μνήμη τοῦ
ἐνδόξου καὶ θεοσεβοῦς τούτου ἀνδρός.

Παρηγορήθητε, ὧς τεθλιμμένοι υἱοὶ καὶ συγγενεῖς
του, δίδοντές τω τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν· ἃς πα-
ρηγορηθῶμεν καὶ ὅλοι ἡμεῖς οἱ φίλοι του καὶ οἱ συν-
αγωνισταί του· ἀπέρχεται σήμερον ὡς ἄνθρωπος εἰς
τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη· ἀλλ' ἀπέρχεται, ὡς ἀπέδειξα,
πλήρης πίστεως, πλήρης δόξης, πλήρης εὐφημιῶν
καὶ φορῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του διπλοῦν στέφανον,
τὸν στέφανον τῆς ἐπιγείου ἀθανασίας, καὶ τὸν στέ-
φανον τῆς ἐπουρανίου μακαριότητος.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 20 φεβρουαρίου 1849 τε-
λουμένων δημοσίων μνημοσύνων τοῦ ἐν Τρικάλαις
τῆς Πελοποννήσου ἀποβιώσαντος τὴν 18 ιανουαρίου
τοῦ αὐτοῦ ἔτους Παρούτσου Νοταρᾶ.

Ἐτέλουν κατ' ἔτος οἱ Πλαταιεῖς λαμπρὰ μνημό-
συνα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐν Πλα-
ταιαῖς ἐπὶ Μαρδονίου ἀποθανόντων.

Ἀρχομένης τῆς ἡμέρας ἤρχιζε καὶ ἡ τελετὴ ἐ-
προπορεύετο σάλπιγκτῆς σάλπιζων τὸ πολεμιστήριον
σάλπισμα· ἠκολούθουν ἄμαξαι φέρουσαι μυρσίνας
καὶ στεφάνους· ἐσύρετο κατόπιν αὐτῶν μέλας ταῦ-
ρος εἰς θυσίαν, καὶ ἐπειδὴ οἱ μνημονευόμενοι κατὰ τὴν
τελετὴν ἐκείνην ἀπέθαναν ὑπὲρ ἐλευθερίας, δὲν ἐ-
συγχωρεῖτο δοῦλοι νὰ ὑπηρετῶσιν, ἀλλὰ ἐλεύθεροι
νεανίσκοι ἐκόμιζαν εἰς σπονδὴν ἄγγεῖα ἔχοντα ἄλλα
οἶνον καὶ γάλα, ἄλλα ἔλαιον καὶ μῦρα· τελευταῖος
πάντων ἤρχετο ὁ ἄρχων τῶν Πλαταιέων.

Δὲν ἐσυγχωρεῖτο ὁ ἄρχων οὔτος οὐδ' ὄπλον καθ'
ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχοντείας του νὰ ἐγγίξῃ,
οὐδ' ἐσθῆτα ἄλλου χρώματος εἰμὴ λευκοῦ νὰ φορῇ·
μόνον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐφόρει πορφυροῦν χιτῶνα,

καὶ λαμβάνων ἀπὸ τοῦ δημαρχείου ἄδειον σταμνίον ἐπορεύετο ξιφηφόρος διὰ μέσου τῆς πόλεως εἰς τοὺς τάφους· ἐκεῖ λαμβάνων παρά τινος παρακειμένης πηγῆς νερόν, ἐπλυνε τὰς ἐπιτυμβίους στήλας, τὰς ἐμύρονεν, ἔσφαζεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὸν εἰς θυσίαν συρόμενον ταῦρον, καὶ προσευχόμενος ἐκάλει εἰς δεῖπνον τὰς ψυχὰς τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποθανόντων ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν· ἐπὶ τέλους ἐγέμιζε ποτήριον οἴνου καὶ σπένδων ἔλεγε,

« Προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀποθανοῦσι. »

Τοιαύτην πρόποσιν, πρόποσιν ἐθνικοῦ καὶ φιλαδελφικοῦ ἀσπασμοῦ, ἔρχομαι καὶ ἐγὼ νὰ προσφέρω σήμερον, ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς νέας Ἑλλάδος ἀγωνισθέντας· προσφέρω δὲ τὸν πανελλήνιον, τὸν ἐγκάρδιον, τὸν πάνδημον τοῦτον ἀσπασμὸν ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἁμβωνος σήμερον, διότι σήμερον τελεῖ εὐγνωμονοῦσα καὶ πενθηφοροῦσα ἡ πατρίς τὰ μνημόσυνα ἀνδρός, ὅχι ἀπλῶς ἀγωνιστοῦ, ἀλλ' εἰκονίζοντος ἐν ἑαυτῷ ὅλον τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα.

« Ἀσπάζεται δι' ἐμοῦ σήμερον ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἁμβωνος, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Νέας Ἑλλάδος ἀγωνισθέντας.

Δύω μεγάλα χαρακτηριστικὰ παρουσιάζει ὁ προκείμενος εἰς μνημόσυνον ἀνὴρ· ἀκηλίδωτον βίον ιδιωτικόν, ἀκηλίδωτον βίον πολιτικόν.

Λαμπρά καὶ ἀρχαία καταγωγή ἐκόσμει τὸν ἄνδρα τοῦτον, τιμαὶ καὶ πλοῦτι ἐῤῥεαν περὶ αὐτόν, πολιτικὴ ἰσχὺς τὸν ἀνεβίβασεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἰς ὑψηλὴν περιωπὴν, ἀλλὰ διήλθε δι' ὅλων τούτων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν ὥς πάντα ἀλλότριος αὐτῶν· «οὐκ ἐπήλπισεν ἐπὶ τὸ πλῆθος τοῦ πλούτου αὐτοῦ, οὐδ' ἐδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.» Πρᾶος ἐκ φύσεως καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ προθέμενος ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας νὰ κατασκηνώσῃ ἐν οἴκῳ Κυρίου ἐθεώρει πάντα ταῦτα μα νί ας κατὰ τὸν προφήτην ψευδεῖς, καὶ μόνην τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθειαν· ἐν συναγωγῇ πονηρῶν εἰργάζετο δικαιοσύνην, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν ἐπορεύετο ἄμωμος· ἐν τῷ κόσμῳ ἔζη, ἀλλ' ἔζη ὥς ὑπερχόσμιος ἐξασκῶν εἰρηνικῶς ἐν μέσῳ πολιτικῶν θορύβων, ὥς ἀναχωρητῆς καὶ ἐρημίτης, τὰς χριστιανικὰς ἐκείνας ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι κατέταξαν ἐν τῷ χωρῷ τῶν ἀγίων δύο συγγενεῖς του.

Τοιαύτη ἐδείχθη ἡ ἰδιωτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου διαγωγή ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ διαγωγή του αὕτη δὲν ἐψεύσθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του.

Ἐκραγείσης τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως, ἀνεκαινίσθη ἡ ὀγδοηχονταετῆς ἡλικία του· ἀνεκαινίσθη ἐν μέσῳ δεινῶν ἀγώνων καὶ κινδύνων, θερμῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ μεγάλων ἐλπίδων καὶ φόβων. Διττὸς ὁ χαρακτήρ τοῦ μεγάλου τούτου τῆς πατρίδος δράματος, θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς· Διττὸς καὶ ὁ

ζῆλος ὁ καταφλέξας τὸν φιλόχριστον καὶ φιλόπα-
τριν τοῦτον ἄνδρα· πολλὰ πράξεις τὸν ἐλάμπρυναν
πληροῦντα πάντοτε τὰς πρώτας πολιτικὰς θέσεις
τῆς πατρίδος· ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην ἔρχομαι νὰ δια-
σαλπίσω, πρᾶξιν ἀγῆράτου δόξης, καὶ μόνην ἱκανὴν
νὰ παραπέμψῃ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τὸ ὄνομα τοῦ
πράξαντος αὐτῇ.

Μόλις ἔπαυσεν ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος ἐπὶ
τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐπῆλθεν ὁ δεύτερος πολὺ δεινό-
τερος τοῦ πρώτου. Οἱ φίλοι τοῦ ἀνδρός τούτου, οἱ
στενοὶ συγγενεῖς του, οἱ πολιτικοὶ ὁμόφρονές του,
αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς του, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει καὶ ἡγάπα
ὡς υἱόν του, περιεπλέχθησαν καὶ ἦσαν ὅπλα κατὰ
τῆς Κυβερνήσεως. Προεδρεύων τότε ὁ μνημονευό-
μενος ἀνὴρ τῆς Βουλῆς ἡγωνίσθη παντὶ σθένει νὰ
ἐνώσῃ τὰ διεστῶτα καὶ νὰ προλάβῃ τὰ ὅποια ἔπα-
θεν ἡ Πατρίς δεινὰ, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεῖς καὶ εὖ-
ρεθεῖς ἐντεῦθεν μὲν ἐν μέσῳ φιλίας, συγγενείας καὶ πο-
λιτικῆς ὁμοφροσύνης, ἐκεῖθεν δὲ ἐν μέσῳ νόμου καὶ
πολιτικοῦ καθήκοντος, δὲν ἐδίστασε ποίαν ὁδὸν νὰ
βαδίσῃ· ἀπεχωρίσθη καὶ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ ὁμο-
φρόνων, ἀπεχωρίσθη καὶ αὐτοῦ τοῦ φιλτάτου ἀνεψιοῦ
του καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν νόμον· τί λέγω πιστὸς
εἰς τὸν νόμον; ἔμεινεν θερμὸς ὑπέρμαχος αὐτοῦ· ἐπε-
θύμει τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἐπεθύμουν καὶ
οἱ ἄραντες ὅπλα σχετικοί του· ἀλλὰ τὰς ἐπεθύμει ὅπως
ὀφείλει πάντοτε νὰ τὰς ἐπιθυμῇ ὅστις δὲν προτάττει
τοῦ ὑγιοῦς λογικοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τὸ

πάθος του ἡ τὴν ἰδιοτέλειάν του· τὰς ἐπεθύμει εἰρηνικῶς, διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ τοῦ βήματος, δι' ἀναφορῶν τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς τρανώσεως τῆς ἀληθείας εἰς φωτισμὸν τῆς Ἀρχῆς καὶ τῆς κοινῆς γνώμης· δυστύχημα δὲ, καὶ δυστύχημα μέγα τοῦ ἔθνους του ἐθεώρει πᾶσαν μεταρρύθμισιν, ἃν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, προαγομένην διὰ ταραχῶν καὶ δι' ὀπλων. (*)

Τοιαύτην πολιτικὴν ἡσπᾶσθη, τοιαύτης πολιτικῆς παράδειγμα κατέλιπεν ἐπὶ τῆς γῆς· παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἡ πατρίς μᾶς παραγγέλλει νὰ φέρωμεν ἀνεξάλειπτον ἐν τῇ μνήμῃ μας καὶ νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν «ὡς λύχνον τοῖς ποσὶν ἡμῶν καὶ φῶς ταῖς τρίβοις ἡμῶν, » ἀποθοῦντες πάντοτε ὡς βδελυρὰν, ὡς ἐπίβουλον, ὡς ἰδιοτελεῖ καὶ ὡς ὀλεθρίαν πᾶσαν εἰσήγησιν τείνουσαν εἰς ταραχὴν τοῦ κράτους, ὑπὸ ὁποιοῦνδήποτε προσωπεῖον καὶ ἂν καλύπτεται, περικυκλοῦντες ἐν ἀγαλλιᾶσει ψυχῆς καὶ πατριωτικῇ ἀγάπῃ τὸν ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ ἐνώσει ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνεγερθέντα ἐν μέσῳ τῶν ὀλίγων ἡμῶν βασιλικὸν θρόνον, καὶ θεωροῦντες αὐτόν, καθ' οὓς μάλιστα καιροὺς κλονίζεται πολιτικῶς τὸ πᾶν, καὶ τὸ μέλλον ἡμῶν ἐγκυμονεῖται, ὡς ἀσφαλῆ ἄγκυραν τῆς πολιτικῆς μας ἀνεξαρτησίας, ὡς ἀσπίδα τῶν ἐλευθεριῶν μας, ὡς θεμέλιον λίθον τοῦ ἑλλη-

(*) Καθ' ἃς ἡμέρας ἀπηγγέλθη ὁ λόγος οὗτος, ἐπεκράτει ἐν Ἀθῇναις μέγας πολιτικὸς βρασμός.

νικοῦ μεγαλείου, καὶ ὡς ἀνόρθωμα ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὡς τοιοῦτον τὸν ἐθεώρησε καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων ὁ ἀκηλίδωτος Νοταρᾶς, καὶ καθ' ἣν ὥραν ἠνοίγετο ἐνώπιόν του ἡ πύλη τῆς αἰωνιότητος, ἐξέτεινε τὰς γηραιάς του καὶ καθαρὰς χεῖρας, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἀναβῇ ἡ ἀγία ψυχὴ του, εἶπεν εὐχόμενος ἐν φωνῇ συντετριμμένη.

« Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, ἐξαπόστειλον αὐτῷ βοήθειαν ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου σου, εὐφρανον αὐτὸν ἐν τῇ δυνάμει σου, εὐλόγησον αὐτόν, καὶ δός αὐτῷ ἰδεῖν, εἰς δόξαν καὶ εὐημερίαν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ πιστοῦ λαοῦ σου, ἃ ἐγὼ ἐπιθυμία ἐπεθύμησα ἰδεῖν, ἀλλ' οὐκ ἤξιώθην ἰδεῖν. » (*)

Αὐτὰ εἶπεν, ἐδάκρυσε, καὶ σταυρώσας ἐν θερμῇ τῇ πίστει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους του παρέδωκε τὸ πνεῦμά του εἰς χεῖρας τοῦ πλάστου του!

Τοιούτους πατέρας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας καὶ δόξης προήγαγεν ὁ μεγαλουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἀγών. Ἀποχωριζόμενοι τοῦ κόσμου τούτου οἱ ἄνδρες οὗτοι τὴν πατρίδα ἔχουν καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ των, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ των, καὶ ἐν τῷ στόματί των· μένουν καὶ ἀποθνήσκοντες ἐν τῇ πατρίδι, καθὼς καὶ ἡ πατρίς μένει ἐν αὐτοῖς· μένουν ἐν τῇ πατρίδι, διότι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι τελεία ἐν αὐτοῖς.

(*) Ἐγραψεν ὁ μακαρίτης καὶ τοιαύτης ἐννοίας ἐπιστολήν· ἡγάπα δὲ γράφων νὰ ἑλληνίσῃ.

μένει ἡ πατρίς ἐν αὐτοῖς διότι ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεώς της σκεύη τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς.

Τελουμένων σήμερον δημοσίων μνημοσύνων ἐνὸς τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, καὶ κληθεὶς ἐγὼ ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, τὸ βῆμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς χάριτος, ἵνα ὑμνήσω κατ' ἀξίαν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀνυψῶ τὸν λόγον μου ὑπεράνω τῶν μικρῶν δυνάμεών μου, ὑπεράνω τῆς γῆς, ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης εὐγλωττίας, καὶ φερόμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος λέγω ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν ἐνδόξων συναγωνιστῶν του, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐπερχομένων ἐλευθερωτῶν τῆς εἰσέτι δούλης καὶ ξενοκρατουμένη, Ἑλληνικῆς γῆς ὅ,τι ὁ οὐρανοβάμων Ἰωάννης εἶπεν ὑπὲρ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

« Ὅυχ ἐξ αἱμάτων ἐγεννήθησαν οἱ ἄνδρες οὗτοι,
« οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀν-
« δρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν περιβα-
« λοῦνται ἐν ἱματίοις λευκοῖς καὶ οὐ μὴ ἐξαλειφθῇ
« τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ βίβλου ζωῆς. »

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ συμποσίῳ τῶν ἐν Λορδίῳ
Ἑλλήνων τῇ 25 μαρτίῳ 1861.

Εὐχαριστῶ τὸν ἀξιότιμον συμποσιάρχην μας, διότι
εὐηρεσθήθη νὰ μὲ τιμήσῃ ἰδίως, ἀναθέσας εἰς ἐμὲ τὰ
τῆς προπόσεως τῆς σημερινῆς ἑορτῆς.

Ἑορτῶν ἑορτὴ εἶναι, Κύριοι, ἡ ἡμέρα αὕτη· δὲν
εἶναι ἑορτὴ μόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μιᾶς καὶ
μόνης ἐποχῆς· εἶναι ἑορτὴ ὅλων τῶν λαῶν, ὅλων
τῶν ἐποχῶν· διότι λαός, ὃν κατέθλιβε τεσσάρων
αἰώνων ἀφόρητος καὶ τρισθάρβαρος ζυγός, ἀνεγεν-
νήθη σήμερον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν δόξαν, καὶ
εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Μέγα τὸ φαινόμενον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος αὐτὸ
καθ' ἑαυτό· ἀλλὰ μέγιστον παρίσταται, ὅταν ἀνα-
λογισθῇ τις πότε καὶ πῶς ὁ ἀγὼν ἤρχισε, πῶς προώ-
δευσε, καὶ πῶς ἐτελείωσε.

Διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου δὲν προτίθεται νὰ θεω-
ρήσω τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὴν ἐσωτερικὴν του ἑποφιν·
περιορίζομαι κυρίως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν, καὶ ἐπικα-
λοῦμαι τὴν προσοχὴν σας.

Εἶδαμεν πρὸ ὀλίγου μεγαλοφυῆ καὶ μεγαλεπή-
βολον ἄνδρα, ἄξιον κατὰ πάντα τῆς περιφανοῦς συγ-
γενικῆς του δόξης, ν' ἀναβῇ ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου

εἰς ὑπέρλαμπρον θρόνον. Διὰ τίνος δικαιώματος ἀνέβη ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς τοιοῦτον θρόνον; Μᾶς τὸ λέγει αὐτός· «διὰ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ.»

Βλέπομεν σήμερον ἄλλον μεγαλόφρονα καὶ μεγαλοπράγμονα ἄνδρα, ὅχι ἰδιώτην, ἀλλὰ στεφηφόρον, νὰ μετασχηματίσῃ τὸ μικρόν του στέμμα εἰς μέγα. Διὰ τίνος δικαιώματος μετεσχημάτισεν ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ μικρόν του στέμμα εἰς μέγα; Μᾶς τὸ λέγει αὐτός· «διὰ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ».

Χθὲς ἠκούσαμεν φωνὴν ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τοῦ πρώτου πολιτικοῦ βήματος τοῦ κόσμου, ἀντηχήσασαν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, καὶ ἐνθαρρύνουσαν τοὺς καταθλιβομένους λαοὺς εἰς ἀνατροπὴν τῆς καταθλιβούσης αὐτοὺς ἐξουσίας. Ἡ φωνή, ἣν ἠκούσαμεν, δὲν εἶναι τοῦ τυχόντος· εἶναι φωνὴ ἀνδρὸς (*) περιβεβλημένου σήμερον ἐπαξίως μεγάλην ἐξουσίαν, γεννηθέντος καὶ τραφέντος ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑψηλοτέρας τοῦ μεγάλου τούτου τόπου ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ περιπαθῶς, φιλοτίμως καὶ πατροπαραδότως ἀσπασθέντος ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ, καὶ πρεσβεύοντος καὶ ἀναγορεύοντος στεντορίᾳ τῇ φωνῇ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Ἡ θέλησις ἄρα τῶν λαῶν εἶναι σήμερον ἡ πολιτικὴ, ἡ νόμιμος, ἡ δικαία, ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ ἡ διέπουσα τὸν κόσμον.

Ἀλλὰ ποία ἀρχὴ διεῖπε τὸν κόσμον καθ' ἣν ὥραν

(*) Τοῦ Λόρδου Ρούσσελλ, τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ.

ὁ Ἕλληνας, σείσας τὰς φρικτὰς ἀλύσεις του, ἐφώναξε καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν « ἐλευθερία ἢ θάνατος » ; Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἡ ἀδυσώπητος ἐχθρὰ τῆς θελήσεως τῶν λαῶν· συμμαχία ἀσυστόλως διασαλπίσασα, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν [Θεόθεν νὰ πατῇ ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι δὲν ἐχρεώσται λόγον τῶν πράξεών της εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Θεόν· συμμαχία κηρύξασα νόμιμον πᾶσαν ἐξουσίαν, τυραννικὴν ἢ μὴ, εὐσεβῆ ἢ μὴ· παράνομον δὲ, ἐγκληματικὴν καὶ ἀξιοποιον πᾶσαν ἀπόπειραν εἰς ἀπολύτρωσιν λαοῦ στενάζοντος ὑπὸ ὁποιονδήποτε δουλικὸν ζυγόν· συμμαχία, ἐνὶ λόγῳ, πνίξασα ἐν τῷ αἵματι τῶν Ἰταλῶν τὴν θέλησιν τῶν Ἰταλῶν.

Βλέπετε, Κύριοι, πρὸς ποῖα δεινὰ, ἀνυπέρβλητα, τολμῶ εἰπεῖν, δεινὰ, ἀνεδέχθη νὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁ Ἕλληνας, ἄπορος, ἄοπλος, ἀβοήθητος, ἀπροπαρασκευάστος, καὶ πεποινῶς μόνον εἰς τὸν Θεόν του, εἰς τὸ δίκαιόν του, καὶ εἰς τὰς προγονικάς του ἀναμνήσεις ! βλέπετε ἐν μέσῳ τίνων καὶ πόσῳ κρισίμων περιστάσεων ἀναλαβὼν τὸν ἀγῶνα ἐπέμεινε μαχόμενος χωρὶς ποσῶς νὰ καταπληχθῇ, χωρὶς ποσῶς νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς ἑκστασιν καὶ ἀπόγνωσιν τῆς κατ' αὐτοῦ λυσσώσεως συμμαχίας ! Ἀλλὰ, ἂν τόσον ἀξιοσημεῖωτοι εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πρόοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον φαίνεται τὸ πέρας αὐτοῦ· διότι ἡ ἐν μέσῳ σφαγῶν, αἰχμαλωσιῶν, καταστροφῶν, καὶ παντὸς εἶδους κακῶν ἀκλόνητος καὶ ἀκαταδάμαστος

χαρτερία τοῦ Ἑλλήνος, πρὸς πολυαρίθμους στρα-
τοὺς καὶ πολυαρμένους στόλους ἀντιπαραταχθέντος,
ἐθριάμβευσεν ἐπὶ τέλους, καὶ μετὰ ἐπταετῇ σχεδὸν
φρικτὴν δοκιμασίαν κατεπόντισε τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς
τῆς ἱερᾶς συμμαχίας εἰς τὰ νερὰ τοῦ Νεοκάστρου.

Θαυμαστὸς καὶ ὑπερθαύμαστος εἶναι ὁ σημερινὸς
λαὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐλευθερία, ἣν ἀπολαμβά-
νουν σήμερον οἱ λαοὶ τοῦ πολιτισμένου κόσμου, εἶ-
ναι ἔργον τῶν προγόνων των· ἀλλ' ἡ ἐλευθερία ἡμῶν
εἶναι ἔργον ἡμῶν αὐτῶν. Ναί, Κύριοι, ὑπὸ ζυγὸν ἐ-
γεννήθημεν, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐδοκίας τοῦ Ὑψίστου,
διὰ τῶν μεγάλων παθημάτων μας, τῶν μεγάλων θυ-
σιῶν μας, καὶ τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μεγάλων
ἀγῶνων μας, ὧν ὁ φθόγγος ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν
γῆν, διὰ τῆς θερμῆς συνδρομῆς τοῦ χριστιανικοῦ κό-
σμου, καὶ διὰ τῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος γενναίας
ἀντιλήψεως τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐδημιουργήσαμεν
νέον κράτος, κράτος ἐθνικὸν, ἐλεύθερον, ἀνεξάρτη-
τον, ὑπὸ τὴν ἀγαθοποιὸν σκέπην βασιλικοῦ θρόνου.

Ἐορτάζοντες οἱ Παννέλληνες τὴν εἰκοστὴν πέμ-
πτην μαρτίου δύνανται νὰ λέγωσιν ὑπερηφάνως·
«Αὕτη ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος,» Ναί,
Θεοῦ ποίημα εἶναι ἡ εἰκοστὴ πέμπτη μαρτίου· καὶ
ἔργον ἄριστον ἐπράξατε ἐορτάζοντες ἐν τῇ θερμῇ φι-
λογενεῖᾳ σας ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες οἱ ἐν Λονδίῳ
ὁμογενεῖς τὴν ἡμέραν ταύτην διὰ τοιαύτης μεγαλο-
πρεποῦς πανδαισίας, ἐν κυμβάλοις εὐήχοις, ἐν κυμ-
βάλοις ἀλαλαγμοῦ, ἐν μέσῳ ἀειθαλῶν φυτῶν καὶ

εὐόσμων καὶ δροσερῶν ἀνθέων, ὑπὸ φαιδράς καὶ ἀκτινοβόλους ὄψεις Ἑλληνικῆς καλλονῆς, ὑπὸ τὰ γελῶντα κυανόλευκα σύμβολα τῆς ἀγαπητῆς μας Ἑλλάδος, ἅτινα ἐστεφάνωσεν ἡ θεία χάρις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ ὑπὸ τὴν πολυένδοξον σημαίαν τῆς κλεινῆς πατρίδος τοῦ Κάνιγγος, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Χάστιγγος, τοῦ Ἀμιλτῶνος, τῆς εὐδαίμονος ταύτης γῆς, ὅπου διαλάμπει πολύφωτος καὶ αἰέφωτος λυχνία συνταγματικῶν καὶ λαοσόων ἐλευθεριῶν, διαχέουσα παντοῦ τὸ γλυκὺ καὶ ζωοποιὸν φῶς τῆς.

« Ἀγαλλιασώμεθα λοιπὸν, φίλτατοι ἀδελφοί, κατὰ τὸ θεῖον ῥήτόν, « ἀγαλλιασώμεθα ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ », μαχαρίζοντες, εὐλογοῦντες καὶ ἀγιάζοντες ἐν εὐγνωμοσύνῃ τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀποθανόντας, παθόντας, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀγωνισθέντας, εἰς οὓς φέρω τὴν ὀφειλομένην ταύτην πρόποσιν.

Ἀνάστητε λοιπὸν ἀπαξάπαντες, καὶ μιᾷ φωνῇ εἴπατε ἐν κατανύξει καὶ εὐλαβείᾳ. (*)

Προπίνομεν εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀποθανόντων, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀγωνισθέντων!

(*) Ἀνέστησαν ἀπαξάπαντες ἐπὶ τῇ προσκλήσει ταύτῃ, καὶ προλογίζοντος τοῦ ῥήτορος ἐπανελάβαν ἕκαστος τὴν πρόποσιν ἐν κατανύξει καὶ εὐλαβείᾳ λέξιν πρὸς λέξιν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ.

Εἰς Λόρδον Βύρωνα.	5
Περὶ ὁμονοίας.	15
Εἰς τὴν ναυμαχίαν Καφυρέως.	22
Εἰς τὴν μάχην Ἀράχωβας	29
Εἰς Καραϊσκάκην.	33
Εἰς τὴν ναυμαχίαν Νεοκάστρου.	42
Εἰς Φραγκῖσκον Χάστιγκα.	57
Εἰς τὴν ἀνάκτησιν Μεσολογγίου.	68
Εἰς Ἀνδρέαν Ζαήμην.	73
Εἰς Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην.	79
Εἰς Πανοῦτσον Νοταρᾶ.	90
Εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐορτὴν τῆς 25 μαρτίου. 1861	97

ΤΕΛΟΣ.

